

38353, VII, X, f

eingestellt.

Hubad pripovedke.

I. zvezek.

Zlatorog skoči proti njemu, lovec se zvrne v globočino.

Pripovedke

za

mladino.

I. ZVEZEK.

Spisal **Fr. Hubad.**

Četrty natis.

V Ljubljani.

Založil in prodaja Janez Giontini
1908.

Natisnil Iv. Pr. $\frac{1}{2}$ Lampret v $\frac{1}{2}$ Kranju.

Predgovor.

Pravljice in pripovedke so mladini naj-pripravnejše berilo. Takih ponujam tu mladim prijateljem. Ako najdem takih čitateljev in zbudim v njih veselja do branja, sem dosegel svoj namen.

Odraslim pa in kritikarjem, če jih najde ta knjižica, samo to: Namenjena je mladini!

V Ptuj, 19. februarja 1882.

Fr. H.

Pedenjčlovek-laketbrada.

Slovenska. Po Valjavcu.

Živela je nekdanj siromašna mati; imela je tri sinove. Hodili so na delo. Ko niso imeli nekega dne drugega posla, dá mati najstarejšemu sinu purana ter mu reče: „Idi v šumo po drva; ko boš lačen, speci si purana!“ On gre, zakuri, pa si peče purana. Pride Pedenjčlovek-laketbrada (bil je možiček komaj eno ped visok, imel je pa brado laketa dolgo) in ga vpraša: „Deček, kaj delaš?“ — „Purana si pečem za obed.“ Pedenjčlovek-laketbrada pa zgrabi purana in ga odnese. Najstarejši sin pride žalosten in lačen domov in pove, kaj se mu je zgodilo.

Drugi dan gre drugi brat v šumo in pravi samprisedbi: „Videl bom, ali bode vzel purana tudi meni!“ Pride v šumo, naseka si drv, speče purana. Komaj je pa bila gotova pečenka, pride Pedenjčlovek-laket-

brada, mu jo vzame in zbeži. Revež pride lačen domov in pove, kaj se mu je zgodilo.

Tretji dan gre tretji brat v šumo. Vzame sekiro in seka drva. Ko postane gladen, speče si purana. Ko je bil spečen, pride Pedenjčlovek-laketbrada in hoče vzeti pečenko. Deček pa zgrabi možička za brado in ga vpraša, kaj hoče s pečenko. „Jedel bom,“ odgovori Pedenjčlovek-laketbrada. „Ne boš,“ reče deček. Začneta se ruvati; deček zgrabi sekiro, razkolje bukvo, dene brado Pedenjčlovekovo v razpoko in potegne sekiro ven, da je obtičala brada njegovega nasprotnika notri.

Vesel priteče deček domov in pove bratoma, kaj je storil onemu človeku. Vsi trije gredo v gozd, pa ne najdejo ne bukve, ne človeka. Ali bukev je bila razrila zemljo, koder jo je vlačil Pedenjčlovek-laketbrada. Gredo po sledu, pa pridejo do neke jame; v njo je peljal sled. Bratje premišlujejo, kako bi mogli v jamo. Najmlajši pomisli še nekoliko in reče: „Pojdimo vsak na eno stran, poprosimo sosede za vrvi in pridimo nazaj.“ Tako store in prineso kmalu vsak eno vrv. Zvežejo jih vkup, starejša spustita mlajšega po vrvi v jamo.

Ko pride do dna, v podzemeljski svet, da bratoma znamenje, naj počakata, da se bo ogledal. Gre dalje in dalje, pa pride do sela, kjer so plesale devojke kolo. Pride do njih ter jih pozdravi: „Pomozi Bog, kolo devojačko! Ali ste videle iti tu mimo Pedenjčloveka-laketbrado?“ — „Videle smo ga; vlekel je bukev za seboj!“ Najmlajše dekle stopi k njemu, mu da oreh in reče: „Le pojdi dalje, boš že izvedel, kaj imaš početi z njim!“

On gre in pride v drugo selo, kjer so tudi plesale deklice kolo. Vpraša jih: „Pomozi Bog, kolo devojačko! Ali ste videle Pedenjčloveka-laketbrado?“ One mu odgovore: „Videle smo ga, bukev je vlekel za seboj!“ In zopet stopi k njemu najmlajša, da mu lešnik in reče: „Le pojdi dalje, boš že zvedel, kaj imaš početi z njim!“

Gre dalje in pride v tretjo vas. Tudi tu so plesale deklice kolo. Pozdravi jih in reče: „Pomozi Bog, kolo devojačko! Ali ste videle Pedenjčloveka-laketbrado?“ One mu odgovore: „Videle smo ga, vlekel je bukev za seboj!“ Najmlajša stopi k njemu, mu dá jabolko in reče: „Pojdi k temu človeku! Ko

prideš v njegovo hišo, boš našel na mizi strupa polno skledo; vrzi je na tla, da se razbije. Človek se bo boril s teboj. Če vidiš, da bi te nadvladal, vzemi tri četrtnine oreha in pojej jih, četrtno pa vrzi proč. Če bo on še močnejši kakor ti, vzemi lešnik; pol jedra pojej, pol ga pa vrzi proč. Če pa čutiš, da si še slabeji od njega, razreži jabolko na štiri dele, enega pojej, tri pa vrzi proč, potem ga boš promagal. On te bo prosil, da bi ga ne tepel; ali ti ne vzemi drugega, kakor prstan, ki ga ima na desni roki. Če ti ga ne bo hotel dati, tepi ga tako dolgo, da ti ga bo dal.*

Mladenič se odpravi na pot, pride do hiše Pedenjčloveka-laketbrade in najde njegovo mater na pragu. Vpraša jo, kje je Pedenjčlovek-laketbrada. Mati mu odgovori, da spi. Na to stopi mladenič v sobo, zgrabi skledo s strupom in jo vrže na tla, da se razdrobi. Potem pa kliče človeka: „Oj, Pedenjčlovek-laketbrada, vstani!“ Šele v drugo se mu oglasi in godrnja: „No, no!“ Vnovič ga pokliče in reče: „Pedenjčlovek-laketbrada, vstani!“ Pedenjčlovek-laketbrada mu pa odgovori iz postelje: „Ako vstanem, ne bo dobro za te!“ Mladenič pa zavpije zopet:

„Oj, Pedenjčlovek-laketbrada, vstani, da se boriva!“

Pedenjčlovek-laketbrada vstane iz postelje in začneta se boriti. Skoraj bi bil premagal mladeniča; ta pa vzame oreh, poje tri četrtine, četrtino pa vrže proč, sne še pol lešnika in četrtino jabolka pa se sprimeteta zopet. Kmalu zmaga mladenič in začne tepsti nasprotnika. Ta ga pa prosi, naj ga ne bije, saj mu da, kar hoče: oba purana, katera je bil vzel njegovima bratoma, zlata in srebra, kolikor ga more nesti. Mladenič pa reče, da neče drugega kakor prstan z njegove desne roke. Pedenjčlovek-laketbrada mu pa odgovarja, da prstana ne more dati. Zato ga tepe mladenič tako dolgo, da potegne prstan s prsta in ga vrže na tla.

Mladenič pobere prstan, natakne si ga na prst in gre. Pride v vas, kjer so plesale deklice kolo, zahvali se najmlajši za dober svet in si jo vzame za ženo. Po poroki se odpravita na njegov dom. Na potu ga prosi žena vedno za prstan in tarna tako dolgo, da jej ga dá. Ko prideta na mesto, kjer je visela še vrv, po kateri je bil prišel doli, potegne mladenič za vrv, dá bratoma znamenje in ona dva potegneta najprej njegovo

ženo na svet. Žena jima pa pokaže prstan in jima pove, kako moč ima.

Čudno se je zdelo mladeniču, da brata nista spustila vrvi tako dolgo zopet doli. Ko spustita torej vrv, priveže kamen zanj in brata ga potegneta kvišku. Ko ga pa privlečeta do pol višine, prerežeta vrv in kamen pade v globočino, da se razdrobi na kosce. Mislila sta nečloveška brata, da je brat na vrvi.

„Bog ti moj mili, tako bi bil padel jaz doli, tako bi se bil razdrobil, ko bi mi Bog ne bi dal pameti“, misli mladenič samprisebi.

Revež ni mogel na svet; žalosten se vrne pa pride pod visoko drevo. Mimo drevesa je tekla velika voda, pod drevesom je ležalo devet kamenčkov, pri drevesu je bilo gnezdo, v gnezdu je ležalo devet mladih ptičkov. Naenkrat priplava po vodi velik som in hoče požreti ptičke. Mladenič pa pobere hitro kamenčke, jih vrže somu v žrelo in reši ptiče.

Ko prileti starka domov, vidi, da so njeni mladi še vsi živi; vpraša torej dečka, kaj hoče zato, da ji je rešil mlade. Deček jo prosi, naj ga spravi iz jame na svet. Ve-

sela mu pomaga ptica, prinese ga na svet. On vzame bratoma ženo in prstan in živi dolgo in srečno.

Čudotvorni lokot.¹⁾

Slovenska. Po Valjavcu.

Živela je nekdam žena, imela je sina. Ta je živel sebe in mater; pasel je kravo, nabiral je drv in nosil jih je v mesto na prodaj; za denar je pa kupoval kruha, da je hranil mater in sebe. Dogodi se, da nese nekdam šibja v mesto; proda ga, kupi kruha in gre zopet domov. Ko gre s kruhom skozi šumo, pride do pastirjev in vidi, da hočejo ubiti mladega psička. Reče jim: „Ne ubijajte ga, saj vam revše ni storilo ničesar, dajte ga raje meni.“ Pastirji mu reko: „Kaj nam daš zanj? Daj nam kruha!“ Da jim kruh, vzame psa in gre domov.

Ko pride domov, vpraša ga mati: „Ali si prinesel kruh?“ Ne, kupil sem psička za kruh.“ Ona pa veli: „S čim ga bova hranila, saj sama nimava česa jesti.“ — „Pa pojdem po šibja in kupim zopet kruha.“

¹⁾ Lokot = taška,

Gre torej drugikrat po šibja, ga nese v mesto, proda ga in kupi kruha. Ko pa pride skozi šumo, vidi, da hočejo zaklati pastirji mačka. Reče jim torej: „Ne mučite mačka, saj vam ni storil ničesar, dajte ga raje meni!“ Pastirji pa reko: „Kaj nam daš zanj?“ On reče: „Kaj bi vam dal, jaz nimam ničesar!“ — Pastirji pa odvrnejo: „Daj nam ta hleb kruha!“ On jim ga dá in nese mačka domov.

Starka je bila lačna, komaj je že čakala kruha. Ko pride sin domov, ga vpraša: „Ali si prinesel kruh? — „Ne! mačka sem kupil za kruh!“ Starka pa pravi: „Saj sam nimaš jesti, kaj bo šele maček jedel!“ On pa reče: „Pa pojdem zopet po šibja, prodam ga in kupim kruha; maček mi bo že koristil.“ Gre tretjič, nabere šibja, proda ga in kupi kruha. Pride zopet v šumo, vidi, da pastirji pobijajo kačo. Prosi jih torej: „Ne ubijajte kače, saj vam ni storila ničesar!“ Smilila se mu je; in ker je bila lepo pisana, se mu je dopadla „Kaj nam pa daš, da je ne ubijemo?“ vprašajo pastirji. „Ta hlebec kruha,“ odgovori milosrčni. Da jim hlebec, oni pa njemu kačo. Ko gre s kačo domov, mu reče kača: „Pitaj me; ko bodem zrasla, nesi me domov.“

Mati ga pokara, da ni prinesel kruha; on pa reče: „Tudi to mi bo še koristilo.“ Gre torej četrtnkrat v gozd, nabere šibja, proda ga in kupi štiri hlebe kruha. Najedli so se vsi, pes, maček, kača, mati in on.

Živalim daje jesti. Kača zraste velika, da jo je komaj nesel na njen dom. Na potu mu pa reče ona: „Moja mati ti bo dajala zlata in srebra za to, ker si me prinesel, ali ne vzemi ničesar, zahtevaj lokot, ki visi za vrati. Karkoli boš želel, potrka po njem, koj bo prišlo dvanajst mladeničev in prašali te bodo: Kaj zapovedujete? Samo reci jim, kaj bi rad, in hitro boš imel. tor

Ko prinese kačo njenim staršem, prašajo ga, kaj hoče za to, da jo je prinesel domov. On odgovori, kakor ga je bila naučila kača: „Nič drugega, kakor lokot, kateri visi za vratmi.“ Oni mu pa pravijo: „Sinek, tega ti ne moremo dati; kaj bi pa tudi z lokotom? damo ti raje denarja, kolikor ga moreš nesti. Ali on neče denarja, samo lokot zahteva. Dolgo mu ga niso hoteli dati; ker ga pa vendar niso hoteli pustiti brez plačila, dajo mu lokot.

Vesel ga vzame mladenič in odide. Komaj je bil nekoliko dalje od kačjega doma,

potrka na lokot in naenkrat stoji pred njim dvanajst mladeničev, ki vprašajo: „Kaj zapovedujete?“ — „Nič drugega, kakor da bi bil rad hitro doma!“ — Še pomisliti ni mogel kako in kaj, že je stal pred domačo kočo.

Mati ga pozdravi vesela: „Hvala Bogu, da si doma! težko sem živela, ko te ni bilo.“ „Le ne žalite se“, odgovori sin, „sedaj bova živela bolje kakor doslej; prinesel sem stvar, da bodeva živela lahko.“ Skrivaj potrka na lokot, dvanajst mladeničev prileti: „Kaj zapovedujete?“ prašajo. — „Jedi in pijače za mater, za me, pa psička in za mucka!“ Naenkrat je bila miza polna najboljših jedi in pijač.

To je bilo materi po volji, še bolj je ljubila svojega sina nego prej.

Kmalu pa pride sinu misel, da bi se ženil. Zato reče materi: „Mama, pojdite k našemu kralju, naj mi da svojo hčer za ženo.“ Mati se mu smeje in pravi: „Kaj brbljaš?“ — „Le pojdite h kralju ter mu recite, kaj želim.“ Starka se s početka še upala ni, vendar pa gre in reče kralju, da bi njen sin rad njegovo hči za ženo.

Kralj ji pravi: „Dobro! Ako mi napravi, kar mu zapovem. Ako razmeče te bregove okolo mojega gradu do jutri zjutraj in bo rasla na planjavi tako daleč, kakor vidim, jutri najlepša pšenica, da bom mogel jesti še jutri kolače iz nje, dobro; če pa tega ne stori, izgubi glavo.“

Mati pride domov, solze ji dero po licih: „Sin, sin, zlo si storil! Kralj zapoveduje, da moraš razmetati bregove okolu gradu do jutri zjutraj in bo rastla po planjavi tako daleč, kakor vidi on, najlepša pšenica in bo mogel jesti on še jutri kolače iz nje. Če tega ne storiš, izgubiš glavo.“ — „No, mati, ako ni rekel drugega, bo hči njegova moja žana.“ — „Kako bi bilo to mogoče, sinek moj?“ — „Le molčite, pojediva spat, bodete videli, do jutri bo vse gotovo.“

Po večerji leže mati spat. On pa potrka na lokot, dvanajst mladeničev pride in vprašajo: „Kaj zapovedujete?“ On pa veli: „Hočem, da bodo razmetani bregovi okolo kraljevega gradu do jutri zjutraj tako daleč, kakor bo videl kralj z očmi, in najlepša pšenica mora rasti tam!“ Tako se zgodi. Zjutraj že gre mati s kolačem h kralju.

Kralj vstane in vidi, da se je zgodilo, kakor je želel in da ga starka že čaka s kolačem. Ko pride ven, pozdravi ga mati: „Dobro jutro! prinesla sam kolač!“ On pa reče: „Dobro je naredil tvoj sin, ali reci mu, da mora izkrčiti do jutri vse gozde naokolo, kakor daleč morem videti, in najlepše vinske gorice morajo biti na njihovem mestu, da bom mogel zobati grozdje in piti mošt; ako ne stori tega, izgubi glavo!“

Mati gre domov, solze ji teko po licih in pove sinu, kaj ji je rekel kralj. Sin se pa zasmije in pravi: „Le pojdite spat, jutri bo že vse gotovo.“

Po večerji leže starka v posteljo, sin pa potrka na lokot, dvanajst mladeničev skoči pred njega in vprašajo: „Kaj zapovedujete?“ — „Ti gozdi okolo morajo biti posekani do jutri in najlepše grozdje se mora roditi!“

Tako se zgodi. Zjutraj vstane kralj in najde vse gotovo, starko z grozdem in moštom.

Kralj ji reče: „Dobro! Reci sinu, da naj napravi še eno, potem dobi hčer. Ako bo imel toliko živine in tak grad kakor jaz, bo dobil hčer, ako ne, izgubi glavo!“

Mati pove sinu, kar velewa kralj. Sin pa potrka na lokot; mladeniči stopijo pred njega: „Kaj zapovedujete?“ — „Do jutra mora stati tu grad, lepši, kakor ga je videl kdaj kralj in več živine mora biti v hlevih, kakor je ima kralj; od gradu mora biti mostovž do kraljevega gradu. Tudi naj postane lep vrt z lepim drevjem, in lepe ptice naj pojo v njem!“

Tako se zgodi.

Zjutraj ukaže vpreči sin štiri konje in se pelje h kralju snubit njegovo hčer. Kralj mu jo obljubi in določi, da bode gostija pet let.

Kmalu po tem je bila poroka in gostili so se. Vsakdo je smel v goste. Črez tri leta pa zmanjka kralju vsega; zato reče njegov zet: „Tedaj bom vas pa gostil jaz tri leta.“

V goste pride tudi morski kralj. Nevesta mu je bila kaj všeč; posebno pa pazi, kako je to, da nihče ne kuha in je vendar vedno dosti jedi. Nekega dne zapazi, da kraljev zet trka po lokotu in da postane hitro, kar je hotel. Ko idejo drugi spat, ukrade morski kralj lokot, potrka nanj, dvanajst mladeničev stopi pred njega in vpraša: „Kaj zapovedujete?“ — „Postavite ta grad

in nevesto na črno morje!“ — Tako se zgodi.

Ko so zbudi zjutraj gospoda, se prestraši, ker se najde v prosti hiši. Zet je pa videl takoj, da je zgubil lokot. Gre torej h kralju in ga prosi, naj vzame mater k sebi, da pojde iskat svojega gradu.

Nato ide s psičkom in z muckom po svetu iskat gradu. Pride do morja in zagleda svoj grad na sredi vode. „Mucek in psiček, ali vidita naš grad?“ pravi mladenič, „ali kako pridemo tja?“ Ker je bil truden, sede kraj morja na tla in zaspi. Psiček in mucek se pa pogovarjata: „Pojdiva po lokot!“ Pes reče: „Ti ne znaš plavati, sedi name, nosil te bom!“ Tako storita in priplavata do zidu. Tu pa reče mucek: „Jaz znam plezati po zidu, ti pa ne. Primi se me za rep, da prideva gori.“ Kmalu sta bila na zidu. Mucek gre v grad, pes pa počaka zunaj.

Morski kralj je imel tudi mačka. Mucek pride do vrat in zamijavka: mijav. Morski kralj ga sliši in reče slugi: „Pusti mačka notri!“ Mucek gre notri, poišče lokot in ga ukrade tako lepo, da ga kralj ni zapazil. Ko pride do vrat, zamijavka zopet: mijav. Kralj reče slugi: „Pusti mačka vun!“ Mueek

gre vun in pride k psu. Plavata nazaj. Ko sta bila že blizu svojega gospodarja, reče psiček mucku: „Daj mi lokot, če ne te vržem v morje!“ Ker mu ga pa mucek neče dati, začneta se ruvat, lokot pade v morje in riba ga požre. Maček pa zgrabi ribo in reče: „Ako mi ne daš lokota, zokoljem te.“ Riba se ustraši in da lokot nazaj.

Potem splavata pes in maček iz vode in položita lokot pred gospodarja. Ko se zbudi gospodar, pravi: „Kako pridemo v grad?“ Onadva pa rečeta: „Gazda, prinesla sva že lokot.“ — „Kje pa je?“ — „Tu!“ Gospodar vzame lokot, potrka nanj, dvanajst mladeničev skoči ven: „Kaj zapovedujete?“ — „Postavite 'moj grad tja, kjer je bil in kralja in mojo ženo tudi.“ Tako se zgodi. Ko pride domov, razveseli se ga žena, morskega kralja pa da napičiti na raženj. Tako je dobil svojo ženo nazaj, živel je srečno z njo, morski kralj je pa poginil.

Zlatorog.

Slovenska. Po Dežmanu.

Jezerska dolina in skalnata Komna je bila nekdanj pravi raj na planinah. Tam so

bivale Bele žene. Bile so mile, dobrosrčne; še dandanes se jih spominja hvaležno ljudstvo. Prikazovale so se mnogokrat v dolini, pomagale so revežem v nadlogah. Posebno rade so pomagale ženam. Otroke, pri katerih porodu so bile, varovale so vedno vsake nesreče. Učile so pastirje spoznavati zdravilne moči raznih zelišč; po golih skalah je rasla po njihovi volji slastna trava, da se je redila koza reveževa. Niso pa imele rade hvale. Če se je predrznil kdo do doline, kjer so bivale Bele žene, plašile so ga s pretečim glasom. Če je zablodil kdo, zgubivši se na planini, do njihovega stanovanja, spodila ga je kamenita toča, strašen lijak ali huda nevihta domov.

Po rebrih, katera se razprostirajo proti Soški dolini, so se pasle njihove divje koze, bele ko sneg. Živalice so stražile dom svojih gospodarjev. Če je prisopel predrznež do tega kraja, valile so cele skale proti njemu. Vodil je koze močan kozel z zlatimi rogovi; imenovali so ga ljudje zato „Zlatoroga“. Bele žene so ga bile očarale zoper vsako rano, ko bi ga bila tudi zadela krogla lovčeva; kamorkoli je padla kaplja njegove krvi, bodisi na trdo skalo ali na leden sneg, koj

je izrasla iz vsake kaplje čudna cvetlica, čudne zdravilne moči, Triglavska roža. Če je požvečil Zlatorog le en list take rože, takoj je bil zdrav, ⁱⁿ če bi ga zadela krogla tudi ravno v srce. Še večjo moč so pa imeli njegovi zlati rogovi. Komur bi se posrečilo vjeti Zlatoroga in dobiti v last eden rog njegov, imel bi ključ k vsemu bogastvu, k srebru in zlatu, katero varuje v gori Bogatinu kača z mnogimi glavami.

Neki tujec iz Benetk, ki je iskal zlata po hribih, stal je dolgo pri vhodu v pečino Bogatina; čakal je Zlatoroga. Videl je, da se Zlatorog dotika z rogami strašne kače; nato postane krotka kakor jagnje in pusti ga, da omaka svoje rogove v potoku zlata, ki teče skozi pečino. Posrečilo se je kasneje Benečanu; našel je samo košček zlatega roga, ki si ga je bil Zlatorog odril na skali. S tem je dobil vse zaklade v svojo oblast. Leto za letom je nosil svoje žive dni vreče zlata iz Bogatina; nosil jih je na Italijansko.

Manje srečen nego Benečan je bil lovec iz Trente; da, nehvaležnost človeška in skopost njihova ste spremenili dolino Belih žén v skalnato puščavo. To se je zgodilo tako:

Tedaj po Bovški dolini še ni bilo ceste, le steza je peljala iz Kobarida skozi Bovec v Trbiž. Mule beneških kupcev so nosile po njej bogato blago iz Benetek na Nemško. Kjer se steka Koritnica v Sočo, stala je krčma, kamor so zahajali tovorniki. Krčmarico so spoštovali tujci in sosedje; z dobro jedjo in dobro pijačo je sladila popotnikom počitek. A še boljše se je priljubila vsakemu krčmaričina hčerka, ponižna in najlepša deklica v vsej dolini. Mnogo bogatih snubačev jo je snubilo, ona pa si je bila izbrala mladeniča iz Trente. Slovel je na daleč okrog za najboljšega lovca, imenovali so ga le lovca iz Trente.

Njegova mati je bila slepa vdova. Zvesti sin je skrbel zvesto zanjo; ljudje so pravili, da je v varstvu Belih žen.

Poznal je steze in pota pa vseh planinah, on je smel na najvišje gore, ni se mu bilo bati kamenite toče. Marsikakega tolstega kozla je prinesel že v krčmo, marsikaterega divjega petelina, pa tudi mnogo šopkov najžlahtnejših rož. S tem se je bil prikupil krčmarici, še bolj pa njeni hčerki.

Toda zlato in dragocenosti omamijo marsikomu glavo. Tuji kupci iz Benetek

so se prilizovali deklici in postala je ošabna.

Neko nedeljo, ravno je bil skopnel sneg, pride mnogo kupcev s tovari žlahtnega blaga v krčmo. Eden izmed njih, bogat, mlad gospod se je prikupoval deklici. Zlate prstane ji je natikal na prste, venec biserov ji obesi okolo vratu; plačeval je rumenega vinca, godci so godli njemu na čast.

Ko je bilo veselje največje, pride tudi lovec iz Trente v sobo. Povabi svojo nevesto na ples, a bila je kaj osorna. Ko ji očita, da je vzela prstane in bisernico od tujca, menila je: „Gostje iz Benetk so kaj pridni ljudje, mnogo bolje od tebe, ki veš za vse zaklade po gorah, pa mi še Triglavske rože nisi prinesel.“ Te besede zbodejo ga globoko v srce. Ošabno odvrne: „Vem tudi, kje je najti ključ zakladom v Bogatinu. Če ga dobim, sem kralj proti tvojim laškim kramarjem. Le nosi jim vino!“

Razžaljen ostavi krčmo. Na potu sreča „zelenega lovca“. O tem so pripovedovali ljudje, da je že spravil marsikaterega pridnega fanta v večnost. Ta mu je vedel pripovedati veliko o zakladih v Bogatinu. Skleneta torej iti ne planine po bogastva.

Še isto noč se odpravita, da bi zasačila Zlatoroga. Saj je vedel lovec iz Trente, kam zahaja kozel najraje. Ni še bilo poldne, ga najdeta. Lovčeva krogla zadene Zlatoroga ravno v srce; težko ranjen se plazi kozel na ozko skalo, katera je končala v strašen prepad. „Za mano,“ kliče zeleni lovec, „ključ Bogatinovih zakladov je naš!“ Ko pa hoče lovec dalje, zagleda na skali najlepše rože, med njimi tudi očesno zelišče, ki ga je bil nabiral že mnogokrat, da je kuhal materi vode za oči. Spomni se matere, angelj varuh ga opominja: „Nazaj, saj imaš tu Triglavskih rož! Sramovala se bo nevesta, če ji jih prineseš, prosila te bo odpuščenja.“ A zelenec zavpije: „Še je čas, da ukrotiva Zlatoroga, dokler še ne požveči čudne rože. Naprej! bogatejši boš, ko vsi kupci iz Benetk, ki so ti izneverili dekle.“

Zmagal je glas hudega; po sledu krvavečega kozla plezata dalje, čudne rože so jima kazale pot. Da velja lahko vsaka stopinja življenje, tega še mislila nista.

Toda Zlatorog je bil požvečil list čudne rože, z novo močjo se obrne proti svojima sovražnikoma. (Njegovi) Rogovi se zablišče kakor solnce; omamljen pogleda lovec iz

Trente pod se v brezdno, zvrtil se mu v glavi. Zlatorog skoči proti njemu, lovec se zvrne v brezmerno globočino. Smejoč vošči zelenec: „Srečno pot!“

Med tem se je začela kesati deklica, da je bila razžalila svojega ženina. A ni ga bilo nazaj.

Ko začne solnce bolje pripekati na zemljo, ko začne rasti voda v Soči od tajajočega se ledu, priplava po reki truplo lovca iz Trente. V rokah je držalo še šopek Triglavskih rož.

Pride gorko poletje. Pastirji ženo svoje črede na planino. Ko pridejo do jezerske doline, najdejo skalnato puščavo. Bele žene so zapustile kraj, ž njimi odišle so tudi bele koze. Zlatorog je razril s svojimi rogovi lepe livade; še danes se vidijo tam znamenja njegovih rogov.

Dolgi, Široki in Bistrooki.

Češka.

Bil je kralj že star in je imel edinega sina. Nekega dne ga pokliče k sebi ter mu reče: „Mili moj sin! dobro veš: Zrelo sadje pada z drevesa, da dela prostora novemu.

Tudi moja glava že dozoreva, morda je solnce kmalu ne bo obsevalo več. Predno me pa pokoplješ, bi vendar še rad videl svojo bodočo hčer, tvojo ženo. Oženi se, moj sin!“ — Kraljevič mu pa reče: „Rad bi storil, oče, po tvoji volji, a neveste nimam, nobene ne poznam.“

Starec seže v žep, potegne zlat ključ iz njega in ga da sinu: „Pojdi na stolp, v najvišje nadstropje, oglej se in povej mi, katero nevesto bi hotel imeti?“ Kraljevič se ne obotavlja, ampak ide. Dokler je živel, še ni bil nikoli tam gori; še slišal ni, kaj bi moglo tam biti.

Ko pride v zgornje nadstropje, zagleda v stropu male duri kakor poklop. Bile so zaprte. Z zlatim ključem jih odpre, vzdigne jih in zleze gori. Tu je bila velika okrogla soba, strop moder kakor nebo v jasni noči, srebrne zvezde so lesketale po njem. Na tleh je bilo razprostrto zeleno svileno pogrinjalo; v steni naokolo je bilo pa dvanajst visokih oken v zlatih okvirih; na vsakem oknu je bila pa naslikana z mavričnimi barvami na kristalnem steklu deklica s kraljevo krono na glavi; v vsakem oknu druga, v drugi obleki, ali druga krasnejša od druge,

da se je kar bliščalo kraljeviču. Ko jih ogleduje, čudeč se in ne vedoč, katero bi si izvolil, začno se premikati deklice kakor žive; gledale so na njega; smejale so se, kakor bi hotele izpregovoriti. Tu pa zapazi kraljevič, da je bilo zagrneno eno izmed dvanajsterih oken z belim zastorom. Odtegne zastor, da bi videl, kaj je za njim. Bila je deklica belo oblečena, s srebrnim pasom opasana, z biserno krono na glavi. Bila je najkrasnejša izmed vseh, a žalostna in bleda, kakor bi bila vstala iz groba. Dolgo je stal kraljevič pred podobo kakor v sanjah. Gledaje jo, ga zaboli srce in reče: "To hočem imeti, pa nobene druge." Komaj je bil izgovoril te besede, pobesi deklica glavo, zaridi kakor roža in vse podobe izginejo.

Ko pride kraljevič zopet na tla in pove očetu, kaj je videl in katero devico si je izbral, razžali se kralj, zamisli se in reče: „Zlo si storil, sin, ker si odkril, kar je bilo zagrnjeno; s svojo besedo si se spravil v veliko nevarnost. Ta devica je v moči hudobnega čarovnika, zaprta je v železnem gradu. Kdorkoli je poskusil doslej, da bi jo osvobodil, se še ni vrnil. Pa kar se je zgodilo, se ne more prenarediti; dana beseda

je zakon. Pojdi, poskusi svojo srečo in zdrav se mi vrni domov.“

Kraljevič se poslovil od očeta, sede na konja ter odjaha po nevesto. Prijaha v velik gozd; jaha in jaha po gozdu, pa izgubi pot. Ko blodi tako po hosti med skalami in močvirjem na konju semtertja, sliši za seboj kričati nekoga: „Hej, počakajte!“ Kraljevič se ozre in zagleda visokega človeka, ki je šel za njim. „Počakajte in vzemite me seboj, ne bode te se kesali, ako me vzamete v službo.“ — „Kdo pa si?“ reče kraljevič. „Kaj pa znaš delati?“ — „Imenujem se Dolgi in znam se raztegovati. Vidite li tam na visoki jelki ptičje gnezdo? Prinesem vam gnezdo, pa mi ni treba plezati na drevo.“ Dolgi se začne raztegovati, telo njegovo raste hitro, da postane visoko kakor jelka; on seže po gnezdo in naenkrat je bil zopet majhen ter poda gnezdo kraljeviču.

Dobro umeš svoj posel, a kaj mi pomagajo ptičja gnezda, ako me ne moreš peljati iz gozda.“ — „Hm, to je lahko!“ reče Dolgi in se začne zopet, raztegovati da je bil trikrat tako visok, kakor najvišji bor v gozdu. Ogleda se nekoliko, pa reče: „Tamle imava najbližjo pot iz gozda.“ Skrči se zopet,

prime konja za uzdo in gre naprej. Predno se je kraljevič nadejal, sta bila iz gozda. Dolga ravnina je bila pred njima, za ravnino pa visoke, sive skale kakor zidovje kakega mesta in gore poraščene z gozdom.

„Tamle, gospod, gre moj tovariš,“ reče Dolgi in pokaže po strani na ravnino; „tega bi imeli tudi vzeti v službo, gotovo bi nama služil dobro.“

„Zavpij nad njim, pokliči ga, da vidim, kaj je ž njim.“

„Malo daleč je, gospod,“ reče Dolgi, „komaj bi me slišal in dolgo bi trajalo, predno bi prišel, ker ima mnogo nositi. Raje poskočim po njega.“ Dolgi se stegne zopet tako visoko, da mu je segala glava do oblakov, stopi dvakrat, trikrat, prime tovariša za ramo in ga postavi pred kraljeviča. Bil je okrogel fant, trebuh je pa imel velik kakor sod za štiri vedra.

„Kdo pa si?“ vpraša ga kraljevič, „kaj znaš delati?“

„Gospod! imenujem se Široki in znam se razširjati.“

„Pokaži!“

„Gospod, jezdite hitro, hitro v gozd!“ zavpije Široki in se začne napenjati.

Kraljevič ni vedel, zakaj naj odjezdi, ker pa zagleda, da teče Dolgi proti gozdu, podbode konja in dirja za njim. Bilo je res treba odjezditi, če ne bi bil zmečkal Široki njega in konja, tako hitro mu je rasel trebuh na vse strani. Naenkrat ga je bilo vse polno, kakor bi se bila privalila gora. Na to se jenja napenjati Široki, oddahne se in bil je zopet tak kakor prej.

„Ti si me pognal!“ reče mu kraljevič, „takega hlapca ne najdem vsak dan; pojdi z menoj!“

Idejo dalje. Ko pridejo do skal, srečajo človeka, kateri je imel oči zavezane z robcem.

„Gospod, ta je naš tretji tovariš,“ reče Dolgi, tega bi imeli vzeti tudi v službo; gotovo bi ne jedel zastonj vašega kruha.“

„Kdo pa si?“ vpraša ga kraljevič, zakaj imaš oči zavezane! Saj še ceste ne vidiš.“

„Hoj, gospod, naopako; ravno ker vidim prebistro, si moram zavezovati oči. Z zavezanimi očema vidim tako kakor drug z nezavezanimi; kadar jih razvežem, vidim povsod skozinskoz, če pa pogledam bistro na kaj, zagori s plamenom, kar pa ne more goreti, razdrobi se na kosce. Zato se imenujem Bistrooki.“ Obrne se proti skali, vzame

robec z oči in upre svoj žgoč pogled na skalo. Skala začne prasketati in kosci lete na vse strani; kmalu od skale ni bilo drugega, kakor nekoliko sipe. V sipi je pa blestelo nekaj kakor ogenj. Bistrooki prinese to kraljeviču. Bilo je čisto zlato.

„Hoho, ti si hlapec, da te z denarjem ni plačati!“ reče kraljevič, „neumnež, kdor bi tebe ne hotel v službo! Pa če imaš tako dobre oči, poglej okolo in povej mi, je li še daleč do železnega gradu in kaj se godi tam?“

„Ko bi jahali sami,“ reče Bistrooki, „morda še v enem letu ne bi prišli tja; z nami pa pridete tja še danes — ravno nam pripravljajo večerjo.“

„Kaj pa dela moja nevesta?“

„Za železno mrežo na visokem stolpu jo straži čarovnikova moč.“

Kraljevič pa reče: „Kdor je moj prijatelj, naj mi pomaga, da jo osvobodim.“

Vsi trije mu obljubijo svojo pomoč. Peljejo ga med sivimi skalami po prelomu, ki ga je bil naredil Bistrooki z očmi skozi skale, čez visoke gore in skozi goste gozde dalje in dalje; kjer je kako napotje na cesti, odstranijo ga trije tovariši.

Ko se je nagibalo solnce na zapad, so postajale gore nižje, gozdi so prihajali redkeji in skalovje se je skrivalo med resjem. Ko je bilo na zapadu, je videl kraljevič ne daleč pred seboj železni grad; in ob zahajanju solnca je jahal po železnem mostu skozi vrata, pa je zašlo solnce, vzdigne se most sam in vrata se zapro naenkrat; kraljevič in njegovi tovariši so bili vjeti v gradu.

Ko se ogledajo po dvorišču, dene kraljevič svojega konja v hlev — vse je bilo že pripravljeno zanje — potem gredo v grad. Na dvorišču, v hlevu, v sobani in po sobah so videli v mraku mnogo bogato oblečenih ljudi, gospodov in služabnikov; a nihče izmed njih se ne gane — vsi so okamneli. Idejo skozi več sob in pridejo v jedilno sobo. Bila je lepo razsvetljena, na sredi je stala miza, na njej dosti dobrih jedi in pijač; pogrnjeno je bilo za štiri osebe. Čakajo, čakajo; mislijo, da pride kdo; ker pa dolgo le ni bilo nikogar, sedejo, jedo in pijo, kar se jim je zljubilo.

Ko se najedo, ogledujejo se, kje bi spali. Naenkrat se odpro vrata, v sobo stopi čarovnik, zgrban starec v dolgem črnem oblačilu, s plešasto glavo, sivo brado do kolena,

mesto pasa pa ima tri železne obroče okoli ledja. Za roko je vodil krasno, prekrasno devico, belo oblečeno; imela je srebrn pas, na glavi pa krono iz biserov; bila pa je bleda in žalostna, kakor bi bila vstala iz groba. Kraljevič jo spozna takoj, skoči na noge in ji gre nasproti, ali predno je mogel izpregovoriti, reče mu čarovnik: „Vem, zakaj si prišel; to kraljičino hočeš peljati od tod. Dobro, naj bo, vzemi jo, ako jo moreš varovati tri noči tako, da ti ne uide. Ako ti uide, okamniš s svojimi služabniki, kakor vsi, ki so prišli pred teboj.“ Na to odkaže sedež kraljičini, naj sede, potem pa odide.

Kraljevič ni mogel obrniti oči od deklice, tako krasna je bila. Ogovarja jo, vpraša jo za to in ono, toda ona mu ne odgovori, še ne nasmeje se in ne pogleda nobenega, kakor bi bila iz mramorja. On sede k njej in misli bdeti vso noč, da bi ne ušla; da bi bilo še boljše, stegne se Dolgi kakor jermen in se ovije ob steni okolo cele sobe; Široki sede med duri, se napne in jih zamaši tako, da bi še miška ne mogla skoz, Bistrooki pa stopi k stebru na sredo sobe in straži. A kmalu začno dremati vsi, zaspe in spe vso noč, kakor bi jih bil vrgel v vodo.

Ko se začne daniti v jutro, se zbudi kraljevič prvi, pa bilo mu je, kakor bi mu bil zabodel kdo nož v prsi — kraljičine ni bilo več. Hitro zbudi služabnike in jih vpraša: „Kaj bo?“

„Ne skrbite, gospod,“ reče Bistrooki in pogleda bistro skozi okno, „jo že vidim. Sto milj od tod je gozd, sredi gozda stoji star hrast, na vrhu hrasta visi želod — ta želod je ona. Dolgi naj me vzame na ramo, pa jo prineseva.“ Dolgi si ga naloži na ramo, se stegne in gre vsak korak deset milj, Bistrooki mu pa kaže pot.

Ni minulo toliko časa, da bi šel kdo okolo bajtice, sta bila že nazaj in Dolgi poda želod kraljiču. „Gospod, pustite ga pasti na tla!“ Kraljevič ga spusti in ta trenotek je stala kraljičina poleg njega.

Ko se je pokazavalo solnce izza gor, se odpro vrata s strašnim pokom, čarovnik stopi v sobo in se smeje porogljivo. Ko pa zagleda kraljičino, se mu zmrači čelo, nevoljen zamrmra in — tresk! železen obroč na njem počí in odskoči. Jezen prime deklico za roko in jo pelje proč.

Ves dan kraljevič ni imel posla, hodil je po gradu in gledal, kar je bilo čudnega.

Povsod je bilo, kakor bi bilo izginilo življenje naenkrat. V eni sobani je videl mladega kraljeviča, z obema rokama je vihtel meč, kakor bi hotel presekat koga na dvoje, a ni mahnil, okamenel je bil. V drugi sobi je stal okamenel vitez, kakor bi se skrival v strahu pred kom, kakor bi se bil izpodtaknil na pragu in bi hotel pasti, a ni bil še padel na tla. Pri ognjišču je sedel mlad služabnik; v eni roki je držal kos pečenke od večerje, z drugo jo je hotel deti v usta, pa je ni prinesel v usta; ko mu je bila roka ravno pred ustmi, bil je okamenel. Še mnogo drugih je videl okamenelih, vsakega ravno takega, kakor je bil, ko je rekel čarovnik: „Okamnite se!“ Tudi mnogo krasnih konj je videl okamenelih; okolo grada je pa bilo vse pusto in mrtvo: drevesa so bila brez listja, travniki brez trave, reke so bile, a niso tekle; nikjer ni bilo tice pevke, niti cvetke, ni ribice, ki bi bila plavala po vodi.

Zjutraj, opoldne in zvečer najde kraljevič s tovariši v gradu dobro, bogato pojedino; jedila so se nosila sama, vino se je nalivalo samo. Po večerji se odpro duri same, čarovnik pripelje kraljičino, da bi jo čuval kraljevič. Pa akoravno so se bili zmenili vsi,

da se bodo branili spanja, jim vendar ni pomoglo nič, zaspali so. Ko se prebudi rano o mraku kraljevič in vidi, da kraljičine ni, skoči na noge in zgrabi Bistrookega za ramo: „Hej, vstani Bistrooki! vidiš li, kje je kraljičina? — Ta si zmane oči, pogleda skoz okno in reče: „Jo že vidim! dvesto milj od tod je gora, v gori skala, v skali drag kamen, ta kamen je ona. Ako me nese Dolgi tja, dobiva jo.“

Dolgi ga vzame hitro na rame, stegne se in prestopa z vsakim korakom po dvajset milj. Bistrooki pa upre svoje oči v goro, gora se razspe in skala v njej se razdrobi na tisoč kosov, med njimi pa zaleskeče dragi kamen. Tega vzameta in ga prineseta kraljeviču. Komaj ga spusti na tla, že stoji kraljičina pred njim. Ko pride čarovnik in jo zagleda, zasvetijo se mu oči od togote in — tresk! železen obroč počí na njem in pade na tla. On pa zamrmra in odvede kraljičino iz sobe.

Ta dan je zopet vse tako kakor prejšnji. Po večerji pripelje čarovnik zopet kraljičino, pogleda kraljeviču ostro v oči in reče posmehljivo: „Pokazalo se bo, kdo je močnejši; ali premagaš ti ali jaz!“ S tem odide.

Tedaj so si prizadevali vsi še bolje, da bi se ubranili spanja; še sestri se niso upali, vso noč hočejo hoditi semtertja; a vse ne pomaga ničesar, drug za drugim zaspé hodé, kraljičina pa izgine.

Rano zbudi se kraljevič in skliče Bistrokega, ko ne zagleda kraljičine: „Hej, vstani, Bistrooki! Glej, kje je kraljičina!“

Bistrooki gleda dolgo skoz okno. Nankrat zavpije: „Hoho, gospod, daleč je daleč! Tristo milj od tod je črno morje, sredi morja na dnu leži školjka, v školjki zlat prstan, — ta prstan je ona. Ne skrbite, kmalu je dobim. Ali danes mora vzeti Dolgi tudi Širokega seboj, treba ga bo!“ Dolgi vzame na eno rame Širokega, na drugo Bistrokega, stegne se in gre — vsak korak po trideset milj. Ko pridejo k črnemu morju, pokaže Bistrooki Dolgemu, kam naj seže po školjko. Dolgi stegne roko, kolikor jo more, a ne more seči do dna.

„Počakajte, tovariša! le nekoliko počakajta,“ reče Široki, „hitro vama pomorem.“ Napne se, kolikor mu je pripuščal trebuh, leže na breg in začne piti. Kmalu upade voda toliko, da je segel Dolgi lahko na dno in je prinesel školjko ven. Vzame prstan iz

školjke, tovariša pa na rame in teče domov. A na potu mu je bil Široki vendar pretežek, ker je imel še pol morja v trebuhu. Zato ga vrže v široki dolini z ramena na tla. Zabuhnelo je, kakor bi padel meh s stolpa in naenkrat je bila dolina pod vodo, kakor bi bilo veliko jezero; Široki sam je zlezal komaj iz njega.

Kraljiču v gradu je pela že huda. Zarja se je kazala za gorami, služabnikov pa še ni bilo nazaj; čim jasnejši je postajala svitloba, tem hujše mu je bilo; smrtni pot mu je tekel po čelu.

Kmalu se prikaže solnce na vzhodu kakor žareč trak. — V tem hipu se odpro vrata kakor bi treščilo, na prag stopi čarovnik in pogleda po sobi. Ko ne zagleda kraljičine, zasmeje se ostudno in stopi v sobo. Ali v tem hipu — crnk, zleti šipa v kosce, zlati prstan pade na tla in v tem trenutku stoji kraljičina pred njima.

Bistrootki je bil zapazil, kaj se godi v gradu, v kakšni sili je njegov gospod; hitro pove vse Dolgemu; Dolgi stopi korak naprej in vrže prstan skozi okno v sobo. Čarovnik zarjove od jeze, da se strese grad in — prask, tretji obroč počí na njem in pade na tla.

Iz čarovnika pa postane gavran in zleti skozi razbito okno vun.

Zdajci pa izpregovori krasna deklica in se zahvali kraljeviču, da jo je oprostil, in zardi kakor roža. Po gradu in okoli grada pa oživi naenkrat vse. Oni, ki je držal meč v zraku, mahne ž njim po zraku, da je zažvižgalo in ga vtakne v nožnico; oni, ki se je bil izpodtaknil nad pragom, pade na tla, a vstane hitro pa se popade za nos, da-li je še cel; oni, ki je sedel pri ognjišču, vtakne kos pečenke v usta in je dalje in tako dodela vsak, kar je začel in kjer je končal. Po hlevu so tolkli konji ob tla in so razgetali; drevesa okoli gradu so zazelenela kakor zimzelen, po travnikih je bilo vse polno pisanih cvetic, visoko v zraku žvrgoleli so škranjci in po bistri reki je splavalo mnogo drobnih ribic. Vse je živo, vse veselo.

Med tem se zbere v sobi, kjer je bil kraljevič, mnogo gospodov; vsi se zahvaljujejo za rešitev. Toda on reče: „Meni se nimate zahvaljevati; ko bi ne bilo mojih vernih služabnikov, Dolgega, Širokega in Bistrokega, bil bi jaz, kar ste bili vi.“

Hitro potem se odpravi domov k svojemu očetu, staremu kralju, s svojo nevesto

in služabniki, z Dolgim in z Bistroomim, vsa gospoda ga je spremljevala. Na potu srečajo Širokega in ga vzamejo seboj.

Stari kralj je plakal radosti, da je bil njegov sin tako srečen; mislil je že bil, da se ne vrne več. Kmalu je bila vesela svatba. Trajala je tri tedne; vsi gospodje, katere je bil rešil kraljevič, so bili povabljeni. Ko je bilo po svatbi, se oglase Dolgi, Široki in Bistroomi pri mladem kralju, da pojdejo zopet po svetu iskat dela.

Mladi kralj jim je prigovarjal, naj bi ostali pri njem. „Vse vam dam, kar vam bo treba do smrti, ničesar vam ni treba delati.“

Njim pa življenje brez dela ni po volji, zato se poslove od njega in odidejo; do današnjega dneva se potikajo, kdo ve kod, po svetu okrog.

Hroma lisica.

Srbska.

Bil je človek, ki je imel tri sinove: dva pametna, tretjega neumnega. Temu človeku se je desno oko vedno smejalo, levo pa vedno solzilo. Dogovore se njegovi sinovi, da

gredo k njemu drug za drugim, in ga vprašajo, zakaj se njegovo desno oko smeje, levo pa solzi.

Gre torej najstarejši v sobo in ga vpraša: „Oče! povej mi resnico, zakaj se tvoje desno oko vedno smeje, levo pa solzi?“ Oče na to ne reče ničesar, plane kvišku, popade nož pa udere za njim. Sin pa skoči skozi vrata in nož se zasadi vanje.

Brata sta čakala pred hišo, da bi zvedela, kaj je rekel oče. Ko pride najstarejši k njima, vprašata ga: „Povej, brate, kaj ti je povedal oče?“ On pa odgovori: „Nista modrejša kakor jaz, idita, pa bodete slišala.“

Gre torej drugi, srednji brat, v sobo in vpraša očeta: „Oče, povej mi resnico, zakaj se tvoje desno oko vedno smeje, levo pa solzi?“ Oče tudi njemu ne odgovori, plane kvišku, popade nož, pa plane za njim. Sin skoči iz sobe in nož se zabode v vrata. Pride k bratoma in ta ga vprašata: „Povej, brate, kaj ti je povedal oče?“ On jima pa odgovori: „Nista modrejša kakor jaz, idita, pa bodeta čula.“ Tako je govoril staremu bratu zaradi mladega neumnega, da ide tudi on in čuje sam.

Odide torej neumni v sobo k očetu pa ga vpraša: „Oče, brata mi nočeta povedati, kaj si jima povedal, povej mi, zakaj se tvoje desno oko vedno smeje, levo pa solzi?“ Oče plane kvišku, popade nož, pa hiti nad njega. Ali neumni sin obstoji, kakor je stal na svojem mestu, ne ustraši se. Ko vidi oče, da se ne gane, stopi k njemu ter mu reče: „No, ti si moj pravi sin, tebi bom povedal; ona dva sta plašljivca. Moje desno oko se smeje, ker se radujem, da me vi, otroci moji, lepo ubogate. Levo oko se mi pa solzi, ker sem imel na vrtu vinski trs, ki mi je dajal vsako uro po vedro vina, torej čez dan in noč po štiriindvajset vedrov. Ta trs mi je ukraden, ne morem ga najti, ne zvedeti, kdo ga je ukral ali kje je. Zato se mi solzi levo oko in solzilo se bode, dokler ne umrem, ako ne najdem trsa.“

Ko pride ven, vprašata ga brata, kaj je rekel oče in on jima pove resnico.

Zato preskrbe sinovi, kar je bilo treba očetu in domačim, pa se odpravijo na pot. Pridejo do razpotja, od katerega so peljala tri pota naprej.

Starejša se dogovorita in rečeta mlademu: „Brate, izberimo si vsak svojo pot, pa idimo

vsak za se in poiščimo svojo srečo.“ „Dobro, bratca,“ odgovori neumni, „izberita si vsak svojo pot, jaz pa pojdem po oni, katera mi ostane.“ Starejša si izbereta dva pota, katera sta peljala skupaj in odideta. Kmalu pa prideta skupaj na eno pot in rečeta: „Hvala Bogu, da sva se ga iznebila, neumneža?“ Sedeta na tla, da bi jedla. Komaj sedita in začneta jesti, pride hroma (šantava) lisica na treh nogah, približa se jima in se prilizuje, da bi dobila tudi kaj jedi. Onadva jo zagledata in zavpijeta: „Lisica, lisica, ubijva jo!“ Zgrabita palice v roke, pa za njo. Hroma lisica beži po treh nogah; komaj uteče.

Med tem pa pridejo pastirski psi k torbi onih dveh in pojedjo vse, kar je bilo notri. Ko prideta brata nazaj, nimata kaj dejati pod zobe.

Tretji, neumni brat pa vzarne tretjo pot prédse in ide, dokler ga lakota ne prime. Sede na travo pod hruško, potegne kruha in slanine iz torbe pa začne jesti. Ali glej, pride hroma lisica, ista, katero sta bila brata zapodila, se mu približuje in prilizuje se mu, da bi kaj dobila. Mladeniču se smili, da tako šanta, pa ji reče: „Pridi, lisica; vem,

da si lačna, in vem, da ti je težko, ker ni-
maš četrte noge.* Dá ji jesti kruha in sla-
nine, sebi zalogaj, pa lisici zalogaj.

Ko se pokrepčata nekoliko, vpraša ga
lisica: „Brate, povej mi resnico, kam pa
greš?“ On odgovori: „Imam očeta; nas je
troje bratov; očetu se eno oko vedno smeje,
ker ga radi ubogamo, drugo mu pa vedno
solzi, ker so mu ukradli trs, ki je dajal vsako
uro po vedro vina. Zdaj pa grem, da vprašam
ljudi po svetu, ne bi mi li mogel povedati
kdo za trs, ki bi ga dal očetu, da se mu
oko ne bo solzilo.“

Lisica mu pa veli: „E! jaz vem, kje je
trs; pojdi z menoj!“ On gre ž njo in pri-
deta do velikega vrta. Lisica obstoji pa reče:
„Tu je trs, ki ga iščeš. Ali težko prideš do
njega, dobro pazi, kaj ti bom rekla. Predno
prideš na vrtu do trsa, moraš mimo dva-
najst straž, pri vsaki je dvanajst čuvajev.
Kadar gledajo čuvaji, moreš priti mimo njih,
ker spavajo z odprtimi očmi. Ko pa zatis-
nejo oči, ne hodi dalje, ker ne spavajo,
ampak gledajo. Ko prideš na vrt, najdeš pri
trsu dve lopati, ena je lesena, druga pa že-
lezna; a ne jemlji železne lopate, da bi iz-
kopal trs, ker bi lopata zazvonila, stražo bi

prebudila, straža bi te vjela in težko bi jej ušel. Vzemi leseno lopato, izkoplji ž njo trs, pa odidi, ko bo gledala straža, tiho k meni in trs je tvoj.*

On odide na vrt. Pride do prve straže; čuvaji uprejo vsi oči na njega, ali on gre mimo njih, kakor mimo kakega kamna. Pride do druge, do tretje in pride po vrsti mimo vseh in stopi na vrt k trsu, ki daje vsako uro po vedro vina. Kmalu mu je pa bilo predolgočasno kopanje z leseno lopato, zato popade železno; ali komaj udari ž njo ob zemljo, zazvoni lopata, prebudi stražo, straža priteče, ga vjame in ga pelje k svojemu gospodarju.

Gospodar vpraša neumnega: „Kako si mogoel priti skozi toliko straž na vrt, da mi vzameš trs?“ Neumni odgovori: „To ni tvoj trs, ampak mojega očeta je; zato solzi mojega očeta levo oko in bo solzilo, dokler mu ne pribavim trsa. Jaz moram to storiti; če mi ne daš očetovega trsa, pa pridem v drugo in tretje, da ga vzamem.“ Gospodar mu veli: „Ne morem ti dati trsa. Če mi pa prineseš zlato jabolko z jablani, katera vsakih štiriindvajset ur cvete, dozori in zlato sadje rodi, dam ti trs.“

On gre z vrta k lisici, katera ga vpraša: „No, kako je?“ Oni: Ni nikako! Skozi straže sem prišel in začnem izkopavati trs z leseno lopato, ali trajalo mi je predolgo, vzamem železno lopato; lopata zazvoni, straža se zbudi, vjame me in me pelje k gospodarju. Gospodar mi obeta trs, ako mu prinesem zlato jabolko z jablani, katera cvete, dozori in zlato sadje rodi vsakih štiriindvajset ur.“ Lisica: „Ali zakaj me nisi ubogal? Sedaj bi lahko šel s trsom k očetu.“ On pa maje z glavo: „Vidim, da sem grešil, ali ne bom več!“ Lisica mu reče: „Idiva torej po zlato jabolko.“

Pripelje ga lisica do drugega še mnogo lepšega vrta, nego je bil prvi in mu pove, da bo moral zopet mimo dvanajst straž. „Kadar pa boš na vrtu, kjer stoji zlata jablan, najdeš pri njej dve palici, ena je zlata, druga pa lesena. Ne jemlji zlate, da sklatiš zlato jabolko, ker bo zlata veja zasvirala, pa bo zbudila stražo in slaba ti bo pela. Vzemi leseno palico, sklati zlato jabolko in glej, da prideš takoj k meni; ako me ne ubogaš, ti ne bom pomagala več.“ On nato: „Ubogal te bom, lisica, da le dobim zlato jabolko, da kupim trs in pridem k očetu.“ Ide na

vrt, lisica pa ostane zunaj. Pride mimo dvanajst straž. Ko zapazi jablan in na jablani zlata jabolka, pozabi od radosti, kje je; zgrabi hitro bližnjo zlato palico, pa klata zlato jabolko. Ali komaj se dotakne s palico zlate veje, zasvira veja, prebudi stražo, straža priteče, ga vjame in ga pelje k gospodarju.

Gospodar vpraša neumneža: „Kako si smel in mogel mimo toliko straž na moj vrt, da mi klataš zlata jabolka?“ Neumni mu odgovori: „Tako in tako. Mojega očeta levo oko solzi, ker mu je ukraden trs, ki je dajal vsako uro po vedro vina. Ta trs je na vrtu tam in tam in njegov gospodar mi je rekel: „Ako mi dobaviš zlato jabolko z jablani, ki vsakih štiriindvajset ur cvete, zori in zlato sadje rodi, dam ti trs.“ Zato sem prišel, da sklatim zlato jabolko, da dam jabolko za trs in nesem trs očetu, da mu ne solzi več levo oko. Ako mi ne daš zlatega jabolka, pridem zopet, pa ga ukradem.“

Gospodar: „Pa dobro, ako je tako. Ti pa idi in dobavi mi zlatega konja, ki obhodi v štiriindvajsetih urah ves svet, zanj ti dam jabolko, jabolko daj za trs, trs pa nesi očetu, da ne bo plakal več.“

Gre torej z vrta; lisica ga že čaka. „Kako je?“ On: „Ni najbolje? Lepa so zlata jabolka, da se jih nagledati ne morem. Jaz se zmotim, ne zgrabim lesene palice, kakor si mi rekla, ampak zlato, da sklatim zlato jabolko; veja zasvira, straža se zbudi, vjame me in izroči me gospodarju. Gospodar mi je rekel, da mi da zlato jabolko, ako mu dobavim zlatega konja, ki obhodi v štiriindvajsetih urah vso zemljo. Jabolko naj dam za trs in trs naj nesem očetu, da ne plaka več!“

Lisica ga začne kragati in karati: „Zakaj me nisi poslušal? Sedaj bi bil že lahko pri očetu. Tako mučiš sebe in mene.“ Začne jo torej prositi: „Samo dobavi mi konja, liska, gotovo te bom ubogal.“

Pelje ga torej lisica v velik, temen gozd. V gozdu najdeta dvor. V dvoru je bilo dvanajst straž, kakor pri trsu in pri zlati jablani. Stražile so zlatega konja. Lisica reče: „Tu pojdeš skozi straže, kakor prej; ako gledajo čuvaji, idi, ako miže, ne hodi. Ko prideš v hlev, najdeš zlatega konja privezenega z zlato uzdo. Pri konju visi ena uzda zlata, druga spletena iz prediva. Ne jemlji zlate, ampak ono iz prediva. Ako mu deneš

zlato uzdo na glavo, zahrčal bo konj, prebudil stražo, straža te bo vjela in gorje tebi! Da mi ne prideš pred oči brez konja.* „Ne, ne, liska,“ reče on in odide. Pride skozi straže, pride v hlev do konja. Konj je zlat, zlata ima krila, lep je, o Bog, da se ga ne more nagledati. Vidi tudi zlato uzdo; lepa je in okinčana. Vidi tudi ono iz prediva, grda je, da ne more grja biti. Dolgo misli, kaj in kako, pa reče: „Ne morem dajati take grdobe za tako krasoto; raje ga ne vzamem, kakor bi ga tako pogrdil.“ Vzame zlato uzdo, obuzda konja in sede nanj. Ali konj zahrči, zbudi stražo, straža ga vjame in ga pelje h gospodarju.

Gospodar mu reče: „Kako si se usodil priti mimo toliko čuvajev v moj hlev, da bi mi odgnal zlatega konja?“ Neumni: „Nesreča me goni; doma imam očeta; levo oko mu plaka vedno in plakalo bo, dokler mu ne dobim trsa, kateri daje vsak dan in vsako noč po štiriindvajset vedrov vina. Ta trs so mu ukradli. Našel sem ga in rečeno mi je, da bom dobil trs, ako dobim gospodarju zlato jabolko. Gospodar zlatega jabolka pa veli, da mi ga da, ako mu priženem zlatega konja. Zato sem prišel po zlatega konja, da

dam zlatega konja za zlato jabolko, zlato jabolko za trs in nesem trs domov očetu, da ne bo plakal več.“ Gospodar odgovori: „Dobro, če je tako. Dam ti zlatega konja, ako mi prineseš v zibelki zlato deklico, katera še ni videla ni solnca, ni meseca, da bi jej lice ne potemnelo.“ Neumnež reče: „Prinesem ti deklico, ali ti mi moraš dati zlatega konja, da poiščem deklico na njem. Zlata deklica pristoja zlatemu konju.“ Gospodar: „S čim mi pa jamčiš, da prideš zopet k meni nazaj?“ Neumni: „Zaklinjam se ti pri vidu očetovem, da pridem nazaj in priženem konja, ako ne najdem deklice, ali ti pa dam deklico za konja.“ Gospodarju je bilo to po volji, dá mu zlatega konja, obuzda ga z zlato uzdo in on jaha k lisici. Lisica ga je že komaj čakala.

„No, si li dobil konja?“ — „Sem, ali dobiti mu moram zlato deklico v zibeli, katera še ni videla ni solnca, ni meseca, da jej lice ne potemni. Ako veš, kaj je nesreča in dobri prijatelji na svetu, povej mi, ali je kje, in veš li ti za tako deklico? Lisica veli: „Vem, kje je. Pojdi za menoj.“ On gre za njo. Prideta do velike pečine. Lisica reče: „Tu je deklica. Ti pojdeš sedaj v to pečino

globoko v zemljo. Prišel boš mimo dvanajst straž kakor prej. V zadnji sobi v zlati zibelki leži zlata deklica. Pri deklici stoji veliko strašilo, katero vpije: Ne — ne! — ne! Ali ne boj se ničesar, ono ne more storiti nikomur nič; hudobna mati ga je postavila k hčerki, da bi je ne vzel kdo. Deklica sama že težko čaka, da bi jo kdo osvobodil od hudobne matere. Ko pojdeš z deklico v zibelki nazaj, zaloputni vsaka vrata, da se zapro. Straže ne bode mogle za teboj.* Mladenič stori tako. Pride mimo straž, stopi v zadnjo sobo; v zlati zibelki se ziblje zlata deklica. Poleg zibelke stoji veliko strašilo, katero kriči: Ne! — ne! — ne! Ali on se ne briga zanj. Vzame zibel, sede na konja in se vrne. Vsaka vrata zaloputne, da se zapro vse od prvih do zadnjih, in pride z deklico v zibelki k lisici. Komaj ga je že čakala.

Lisica mu reče: „Jeli, da ti je žal dati tako lepo deklico za zlatega konja? Ali drugače ne dobiš konja, ker si se zarotil pri očetovem vidu. Ali daj, poskusila bom jaz, ali bi mogla biti zlata deklica!“ Skoči sem, skoči tja, pa se preobrazi v zlato deklico. Vse je bilo dekličino, le oči so bile nekoliko

lisičje. On jo položi v zlato zibel, deklico pa pusti pod nekim drevesom, naj mu čuva zlatega konja. Gre, odnese zlato zibel, v zibelki pa lisico-deklico ter jo odda gospodarju zlatega konja in reši zakletstvo očetovega vida. Na to se vrne h konju in k devojki. Gospodar zlatega konja pa zbere od radosti, da je dobil zlato devojko, vso svojo gospodo, napravi veliko veselico in pokaže gostom, kaj je dobil za zlatega svojega konja. Gostje ogledujejo deklico, eden se pa zagleda in reče: „Vse je dekličje, vrlo je lepa, ali oči so podobne lisičjim.“ Komaj izreče to, skoči lisica iz zibeli in beži. Gospodar in gostje se pa razsrdijo, da je rekel oni „oči lisičje“, in ga pogube.

Lisica pa priteče k Neumnemu in idejo dalje, da bi dali zlatega konja za zlato jabolko. Pridejo pred vrt. Tu reče lisica zopet: „Vidiš, sedaj si zadobil zlato devojko. Zlati deklici prilikuje tudi zlat konj. Jeli, da ti je žal zlatega konja?“ Neumni: „Žal mi je, liska, pa še kako mi je žal, ali vendar rajše vidim, da mi oče ne plaka več.“ Lisica: „No, daj, poskusila bom, ali bi mogla biti zlat konj.“ Skoči sem, skoči tja in se predrugači v zlatega konja, samo rep je lisičji. Pa reče:

„Vodi me, naj ti dado zlato jabolko, jaz že pridem za teboj.“ Neumni žene konja-lisico, odda ga gospodarju zlate jablani, da dobi zlato jabolko. Gospodar se jako razveseli lepega konja, pozove vso svojo gospodo v goste, da jim pokaže, kakega konja je dobil. Gostje ogledujejo konja in se čudijo njegovi lepoti; naenkrat pa zagleda eden rep in reče: „Vse je lepo, vse mi je po volji, samo rekel bi, rep je lisičji.“ Komaj izusti te besede, skoči lisica, pa beži, kolikor more. Gostje se razsrdijo, planejo na nepremišljenega govornika in ga ubijejo. Lisica pa pride k Neumnemu in gre z zlato deklico, s konjem in z jabolkom k trsu.

Tedaj reče lisica zopet: „Vidiš, sedaj si dobil tudi zlato jabolko. Ali zlata deklica brez zlatega konja, zlat konj brez zlatega jabolka, to ne pristuje. Ali ti je žal dati jabolko?“ Neumni: „Žal mi je, liska! Ali moram ga dati, da dobim trs, da mi oče ne solzi. Rajše imam, da mi oče ne plaka, nego vse, kar imam.“

Lisica pa reče: „No, pa poskusim, ali bi mogla biti zlato jabolko.“ Skoči sem, skoči tja pa se prevrže v zlato jabolko ter

reče, naj jo da za trs. On jo odnese in da gospodarju lisico-jabolko za trs.

Gospodar se razveseli zlatega jabolka tako, da povabi vso svojo gospodo na veselje in jim kaže njegovo lepoto. Začno ogledovati jabolko. Eden pa se zagleda vanj in reče: „Lepo je, lepše ne more biti, samo ravnotako je, kakor lisičja glava.“ Komaj izreče te besede, skoči lisica, pa zbeži. Gostje pa planejo nad govornika ter ga ubijejo.

Lisica dojde kmalu Neumneža in gresta domov z zlato deklico, z zlatim konjem, z zlatim jabolkom in s trsom. Ko pridejo do razpotja, kjer se je bil ločil od bratov, najde zbranih veliko ljudi. Gre gledat, pa vidi svoja brata obsojena; ljudje ju hočejo obesiti. On pove deklici, da sta njegova brata. Ona mu da veliko denarja, da odkupi brata, katera sta mislila dobiti trs s tem, da sta ubijala ljudi in požigala hiše. On ju odkupi. Zavidala sta sicer svojemu bratu srečo, a nista mu mogla ničesar.

Pridejo domov. Neumni vsadi trs na vrtu, kjer je prej stal, trs začne dajati vina in očetovo oko neha solziti in začne se smejati. Jabolko vzraste, začne cvesti, konj začne hrzati, devojka peti, da je bila sama

milina in krasota po dvoru. Vse je veselo, vse se raduje in napreduje.

Nekega dne pošlje oče sinove, naj mu prineso z njive tri klasove žita, da bi videl, kaka bo letina. Ko pridejo bratje na polju do studenca, rečeta starejša mlajšemu, naj jima zajame vode, da bi se napila. On poklekne k studencu in hoče zajemati, onadva ga pa pahneta v vodo, da utone. Isti hip pa prestane trs dajati vina, očetovo oko začne solziti, jablan usahne, konj jenja hrzati, deklica začne plakati, vse veselje mine. Ali šantava lisica pride, spusti se v studenec, potegne svojega pobratima iz vode, ga položi na živo travo in on oživi. Ko oživi, izpremeni se lisica v lepo deklico in mu pove, da jo je njena mati proklela, ker je bila rešila od smrti njenega največjega sovražnika. „Prokleta bila, v lisico se izpremenila ter šantucala po treh nogah, dokler ne rešiš svojega dobrotnika od smrti v vodi! Rešila sem te, bratec! Sedaj pa z Bogom!“ Ona gre na svojo stran, Neumni pa na svojo, k očetu. Ko stopi v vežo, začne trs dajati vina, očetovo oko se smeje, konj hrza, devotka zapoje. Zdaj pove očetu, kaj sta mu storila brata in da ga je zakleta deklica rešila in

tudi sebe oprostila zakletve. Ko čuje to oče, spodi sinova od sebe. Najmlajšega pa poroči z zlato devojko, s katero je živel dolgo vesel in zadovoljen.

Golobica s tremi zlatimi peresi.

Moravska.

Neki trgovec umrje in zapusti devetnajst let starega sina. Ta reče svoji materi: „Ljuba mati, pojdem po svetu iskat sreče?“ Mati mu odgovori: „Le pojdi, ljubi sin! Ali ne hodi predolgo po svetu, stara sem in rada bi videla, ko bi mi ti pomagal v starosti.“

Sin gre po svetu, gre in gre; končno pride v velik gozd. Dva dni že hodi po gozdu pa še ne vidi ni konca, ni kraja. Tretji dan pride pred neko hišo. Bila je videti hiša kakega lovca. Stopi v izbo. Kako se pa ustraši, ko ne najde lovca, ampak strašnega človeka, sedečega na stolu sredi izbi. Na glavi je imel ščetine mesto las, njegov trebuh je bil kakor vedro, nos mu je visel do trebuha. Bil je čarovnik. Mladeniču so se tresle roke in kolena. „Ne boj se, moj sin!“ reče čarovnik. „Povolji si mi, dobre namene imam s teboj. Šel si po svetu, iskat

sreče. Pri meni jo najdeš lahko, ako mi služiš zvesto in pošteno vse leto. Ali mi hočeš služiti?“ — Mladenič se ne upa ugovarjati. Služi torej pri čarovniku celo leto. Dobro mu je bilo, gospodar mu ni storil nič žalega.

Ko preteče leto, mu reče čarovnik: „Zdaj ti pa dam plačilo.“ Pelje ga v neznano veliko klet, polno samega zlata, in pravi: „Vzemi tega bogastva, kolikor nesti moreš. Kolikor neseš, naj bo tvoje. Da boš pa mogel nesti več, ti noben kos zlata ne bo težji kakor pero! — Mladenič si napolni vrečo in vse žepe z zlatom. Čarovnik je imel poleg svoje hiše tudi ribnik, v katerem so se kopale tri golobice, ki so imele po tri zlata peresa. Pelje torej mladeniča k ribniku, vjame golobico, ki se je ravno kopala, mu jo da in reče: „Na, golobico, dragocen dar je; a vedi, to ni golobica, ampak princesinja. Ker me ni hotela niti ona, niti njeni sestra za moža, akoravno sem jih rešil in ujel njihovega sovražnika, uklel sem jih in njihova dva brata. Ako ji izpuliš tri zlata peresa, katera nosi na sebi, rešil jo boš in ti boš lahko srečen ž njo. Peresa pa spravi dobro in ne povej nikomur, da jih imaš in

kam jih shraniš! Le pojdi in spominjaj se me!“

Ni bilo srečnejšega človeka od mladeniča. S polno vrečo zlata in z golobico gre domov. Ker je že poznal pota po gozdu, pride kmalu k materi. Doma si sezida lepo hišo. V zidu da napraviti skrivno luknjo, da bi shranil notri zlata peresa. Potem izpuli golobici tri zlata peresa in pred njim stoji — prekrasna princesinja; že na očeh se ji je poznala sama dobrota. Hitro se poroči z njo. Bili so srečni vsi: mladenič, nevesta in mati. Peresa pa shrani v skrivno luknjo in ne pove o njih nikomur, še nevesti ne, le — svoji materi.

Nekega dne odhaja mladenič z doma. Mati sedi doma pri mladi ženi; ni se mogla nagledati njene lepote in jako vesela je bila. „Kako lepa si, hčerka moja!“ reče. Ali mislim, ko bi si utaknila v lase eno zlatih peres, bila bi še lepša. Sicer mi je prepovedal sin, naj ti ne povem o tej skrivnosti; a kaj ti bo škodovalo pero, še lepša boš.“ Princesinja se je ustavljala sicer materi; ali ta se ni dala pregovoriti, prinese zlato pero; princesinja si ga je morala vtakniti med lase in — je bila še lepša kakor prej. „Vidiš,

ali ti nisem pravila?“ zavpije mati vesela. „Še drugi dve peresi prinesem, moraš si jih vtakniti med lase! Predno pride mož, deneva jih zopet nazaj.“ — Princesinja se brani, kakor bi slutila nesrečo; ali mati ji ne pusti miru, prinese peresi, princesinja si ju utakne med lase in — naenkrat je bila zopet golobica. Skozi odprto okno odleti in reče: „Slaba vam hvala, ljuba mati, da ste mi dali tri zlata peresa. Le moža še počakam, da se poslovim od njega.“ Žalostna sede na streho in čaka.

Starka je stala kakor okamnena; stala je še na istem mestu, ko stopi sin v izbo. „Z Bogom, mož!“ zavpije golobica s strehe. „Lepa, srčna ti hvala za zvesto ljubezen, ali videla se ne bodeva nikdar več!“ S temi besedami odleti. — „Mati, mati, kaj ste storili?“ vpije žalosten mladenič. „Povedali ste jej mojo skrivnost, spravili ste me ob milo, ljubo ženo! Z Bogom! Vse svoje bogastvo vam puščam, dosti imate do groba! Jaz grem iskat svoje žene.“

Steče iz izbe. Išče in išče, hribe in doline, gozde in polja preišče, svoje žene, golobice, pa ne najde. Ne ve si pomoči več,

gre torej k svojemu staremu gospodarju, k čarovniku z dolgim nosom.

„Ali si zopet tu?“ reče ta, ko stopi žalostni sin v njegovo sobo. „Vse vem; slabo si se držal mojega sveta! Pa, ker si bil dober sin, in si povedal svojo skrivnost samo svoji materi, odpuščam ti takrat: Tvoja žena je pri svojih sestrah, sto milj od tod v palači z zlato streho. Ali samo nekaj ur vsak dan ima človeško podobo, sicer je golobica. Ako si srčen zadosti, da si upaš na dolgo pot, spravim te tja.“

Mladeničevo hrepenenje je bilo preveliko; vesel sprejme ponudbo. Čarovnik pa vzame piščalko in zapiska. Naenkrat je bila soba polna malih možičkov pritlikovcev, njegovih služabnikov. Čarovnik pomigne enemu, ki je stal zadej v kotu, in reče mladeniču: „Na tega sedi! Nesel te bo v palačo z zlato streho!“ K mladeniču stopi možiček, ki ga vzame na ramo in ga vpraša: „Kako hitro hočeš leteti; kakor orel?“ — „Še hitreje, hitreje!“ odgovori nesrečnik. „Kakor puščica, katera doleti orla?“ vpraša pritlikovec. — „Hitreje, hitreje!“ odgovori mladenič. — „Torej kakor vihra, kadar hrumi čez suho in čez morje?“ vpraša pritlikovec. „Da, tako

hitro leti!“ odgovori mladenič. Izbin strop se odpre in pritlikovec z mladeničem zleti ven. Komaj je mogel še zavpiti čarovnik za mladeničem: „Varuj se, ko prideš v palačo, da ne osvobodiš sovražnika, ki zalezuje tvojo ženo! Ako ga oprostiš proti volji svoje žene, pomagaj si sam, jaz nočem in ti ne morem pomagati več!“ Komaj je slišal mladenič še te besede, tako hitro je letel pritlikovec.

Predno pomisli nesrečni mož kaj in kako, bila sta na vrtu palače; pritlikovec ga postavi na tla in izgine. Ko se ozira, zagleda svojo ljubo ženo; vezla je zlate niti, in pri njej ste bili dve golobici, njeni sestri. On jej teče nasproti in ona ga objame, ko ga zagleda. „Vendar se še vidiva!“ veselita se oba. „A le nekaj ur na dan imam človeško podobo, sicer sem golobica, kakor moji sestri,“ reče princesinja. — „Da te le imam zopet, več si ne želim, ljuba žena,“ odgovori jej mladenič. — Bila sta srečna v palači, za ves svet se nista brigala. Tako preteče več tednov.

Nekega dne vzame princesinja ključe, pelje svojega moža po dvoranaх in izbah okoli in mu pokaže vse, kar je bilo videti. Le ene sobe mu ni hotela odpreti in prosi

svojega moža tudi, naj je ne odpira nikdar, sicer jima preti pogin. Ko postane zopet golobica, zleti s sestrama k morju kopat se. Mladenič pa misli in misli sam pri sebi: „Kaj je vendar v sobi?“ Gre torej, poišče ključ in odpre sobo. V sobi zagleda zmaja s tremi glavami; visel je od stropa, vsaka glava je bila pripeta na kaveljnu. Pod zmajem so stale tri čaše vode. Mladenič se prestraši in hoče nazaj; spominjal se je svaritve svoje žene, spominjal se je tudi svarenja čarovnikovega. Ali zmaj ga prosi priliznjeno: Ne boj se, daj mi čašo vode! Zato ti pustim še enkrat življenje!“ — Mladenič se da pregovoriti in mu da eno čašo. Komaj izpije zmaj vodo, mu pade ena glava s kaveljna in on začne prositi zopet: „Daj mi še drugo čašo vode, tudi v drugo ti bom pustil življenje!“ — Mladenič se da preslepiti, poda mu drugo čašo. Komaj je bila prazna, pade druga glava s kaveljna. Zdajci pa zarjove zmaj s strašnim glasom: Zdaj pa mi moraš dati tretjo čašo ali hočeš, ali ne!“ — Prestrašem mu jo da mladenič. Zmaj izpije vodo, tretja glava mu pade s kaveljna; bil je zopet zdrav, kajti voda je bila živa voda. Zdrav skoči zmaj kvišku in zahrumi skozi okno

ven, da je zletelo na kosce. Mladenič je stal še kakor iz kamna, ko priletite sestri in zavpijete: „Nesrečnež, kaj si storil? Najhujšega sovražnika svoje žene si osvobodil. Zmaj je vjel tvojo golobico, v grad daleč od tod jo je zaprl, kjer jo bo mučil do sodnega dne!“ — „Zanikrnež!“ toči mladenič in se bridko joče. „Svojo mater sem zmerjal, da je povedala mojo skrivnost, sam sem pa storil iz radovednosti še hujše od najhujšega, kar sem mogel storiti. Da bi me mati ne bila rodila!“

Žalosten hodi po palači, kjer njegove golobice ni bilo več. Do čarovnika z dolgim nosom je bila dolga, dolga pot; vedel ni, kaj bi počel. Pride tudi v hlev. Tam najde konja, — enega izmed začaranih bratov princesinje. Konj ga ogovori, ko ga vidi tako žalostnega: „Smiliš se mi ti in moja sestra, imela sta se tako rada. Ako imaš junaško srce v prsih, sedi náme! Nesem te do gradu zmajevega, naj bo še tako daleč; pojdi in ugrabi mu sestro!“ — „Pa naj mi gre za glavo!“ reče mladenič in skoči na konja. Letel je ž njim kakor leti orel.

Prideta do zmajevega gradu. Zmaja ravno ni bilo doma. Mladenič vjame golo-

bico. Ali komaj jo je imel v rokah, komaj je bil zopet na konju, pride zmaj domov. Kmalu izve za izgubo, leti za bežečima, vzame mladeniču golobico, ko je bil že skoro pri svoji palači. „Obljubil sem ti,“ zavpije zmaj, „da ti bom pustil življenje enkrat za čašo vode. Puščam ti ga, ali ne vračaj se v drugo!“

Čez nekaj časa reče konj v hlevu zopet mladeniču: „Ako imaš junaško srce v prsih, ne straši se, da nama je izpodletelo prvokrat! Sedi name; poskusiva v drugo!“ — „Pa naj mi gre za glavo!“ reče mladenič in skoči na konja. Letel je ž njim kakor puščica z loka. Prideta do zmajevega gradu. Zmaja zopet ni bilo doma. Mladenič vjame golobico, ali komaj jo je imel v rokah, komaj je sedel zopet na konju, pride zmaj domov, kmalu izve, kaj se je zgodilo, zleti za bežečima in ugrabi mladeniču golobico, ko je ravno hotel skočiti skozi vrata v grad. „Obljubil sem ti,“ zavpije zmaj srdit, „da ti bom pustil življenje za drugo čašo. Puščam ti ga; če pa prideš še enkrat, usmrtim te!“

Mladenič obupa popolnoma; tožil je nočindan. Konj mu pa reče zopet: „Svetoval ti bom eno. Vem, kje so mladi krokarji,

pojdiva do njihovega gnezda. Delaj, kakor bi jih hotel vzeti iz gnezda. Branila jih bosta stara, a reci jima, da boš ubil mladiče, ako ti ne prineso žive in mrtve vode. Če ti jo prineseta, prepričaj se prej. Zgrabi mladiča, odtrgaj mu glavo, pomoči ga z vodo in pritisni glavo zopet na truplo. Če se prime glava telesa, je prava mrtva voda. Potem mu vlij vode v kljun; če oživi, je to prava živa voda!* Mladenič stori, kakor mu je svetoval konj. Ko sta imela žive vode, reče konj: „Sedaj imava pomoči, ako ti je prav in si junak, poskusiva še enkrat.“

„Kako bi nerad, kako bi mi manjkalo poguma, zvesti konj!“ reče mladenič. Saj je moja dolžnost, da popravim, kar sem zakrivil, in osvobodim svojo ženo iz zadrege, v katero sem jo spravil sam. Hajd k zmajevemu gradu! Skoči na konja in letela sta kakor vihra, kadar hrumi čez suho in čez morje. Srečno ujame mladenič golobico, zmaja ni bilo doma; ali komaj jo je imel v rokah, komaj je sedel na konja, pride zmaj domov. Hitro izve, kaj se je zgodilo, leti za bežečima, vzame mladeniču golobico, ko je bil že pol med vrati palače in strga mladeniča na dvoje. Potem pa se vrne vesel v svoj grad.

Mladenič je bil mrtev! Ali zvesti konj vzame vodo, pomoči polovici vanjo, ju pritisne skupaj in primeta se. Potem vlije mladeniču vode v usta in ta oživi. „Sedaj pa ne vem pomoči več,“ reče zvesti konj. Trikrat sva poskušala, trikrat je izpodletelo. Toda imam še brata onkraj rdečega morja, zaklet je in konj je kakor jaz. Ta je močnejši kakor oba, jaz in zmaj. Ako bi nama pomagal on, ubili bi zmaja. Ali težka bo, težka dobiti ga, kajti on služi pri peklenki Ježibabi.“

„Poizkusiva!“ reče mladenič, nova moč se mu je bila rodila v prsih. „Ako je le še količkaj upanja, ne zapuščaj me, tovariš moj, pomози mi, da zmagam ali pa umrem.“

„Rad ti pomorem,“ reče konj, „bratova ljubezen naj ne bo manjša od moževe. Pazi, kaj ti je storiti. Stopi v službo pri Ježibabi za tri dni; za plačilo pa zahtevaj suhega konja, mojega brata. Ježibaba ti bo dala dvanajst konj, da jih paseš. Ali varuj se tega, kar ti da jesti. Kar ti da doma, smeš jesti brez nevarnosti, kar ti bo pa dala na pašo, tega ne jej. Če bi pojedel to, zaspal bi, konji bi ti utekli. Ježibaba bi te kaznovala, da bi ne bilo več pomoči záte.“

Odideta. Prideta blizu črnega morja. Ko sta mu že bila blizu, zagleda mladenič nenavadno veliko muho, trepetajočo v pajčevini; ni mogla iz nje. Skoči s konja, stopi k njej pa reče: „Revica, ne moreš se rešiti iz pajčevine. Počakaj, pomagam ti!“ Pajčevina je bila kakor velika mreža; on jo raztrga, muha se izkobaca iz nje in mu pravi: „Hvala ti, dobrosrčni trgovčič, da si mi pomogel! Odrtaj mi nogo pod trebuhom; če ti bo huda pela, spomni se me, pomagala ti bom.“ — Mladenič se zasmije pri sebi, misleč: „Kaj mi bo pomogla muha!“ Vendar vzame njeno nogo in jo shrani.

Ideta dalje. Mladenič zagleda volka. Rep mu je bil pod drevesnim deblom, in ni si mogel pomoči, kajti volk ima trd hrbet, ne more se obračati. Mladenič skoči s konja, odvali deblo in volk je bil prost. Volk mu reče: Hvala ti, dobrosrčni trgovčič, da si mi pomogel. Vzemi si krempelj z moje noge; če ti bo huda pela, spomni se me, pomagal ti bom!“

On mu odreže krempelj pa ga shrani.

Prideta na morski breg. Mladenič zagleda velikega raka, ležal je na pesku na hrbtu in ni si mogel pomoči. Mladenič skoči

s konja, obrne raka in mu pomaga na noge. Rak mu reče: „Hvala ti, dobrosrčni trgovčič! Kam pa greš?“ — „K Ježibabi onkraj morja.“ — „Dobro, moj sin,“ mu odgovori rak, „napravit ti bom most čez morje, da konju ne bo treba plavati tja, nevarno bi bilo za njega. Prej mi pa odtrgaj nogo pod trebuhom; če ti bo huda pela, spomni se me, pomagal ti bom.“ Vzame si mladenič rakovo nogo in jo shrani. Rak pa zleze v vodo, in hitro prilezejo vsi raki iz morja vkup in narede mladeniču most, da je mogel čez morje. Zvestega konja pa pošlje domov.

Ni hodil dolgo, kar pride k Ježibabi. Stala je ravno pred svojim gradom, vesela ga je bila. Mladenič stopi v njeno službo za tri dni; ona mu da dvanajst konj, naj jih pase, pa mu reče: „Pasi jih dobro, da mi ne izgubiš nobenega! Če izgubiš katerega, nataknem tvojo glavo na kol!“ — Pošlje ga s konji na pašo, pa mu da kos kruha, da bi ne stradal. Mladenič se spomni konjevega sveta, vrže torej kruh od sebe; vse težave, katere je bil prebil, odkar ni ubogal svarila svoje žene, naučile so ga bile poslušati dobrih svetov. Ali kaj mu pomore

vse to! Prime ga taka lakota, da si ni vedel pomoči, poišče torej kos kruha in ga poje. Komaj ga sne, zaspi in konji se razkrope. Ko se zbudi, ne vidi nobenega več in milo toži: „Kaj mi je pomoglo vse, Ježibaba je prorokovala resnico, da mi pojde za glavo.“

K svoji sreči se spomni muhe; potegne njeno nogo iz žepa. Muha prileti in ga vpraša: „Zakaj tožiš?“ On ji pove svojo nesrečo. „Ne boj se, pomorem ti!“ mu odgovori muha. Hitro pokliče vse druge muhe, te zlete na vse strani in poiščejo konje. Najdejo jih. Tako dolgo brenče okolo njih, tako dolgo jih zbadajo, da priteko zopet k pastirju. Vesel jih žene mladenič domov. Ko ga zagleda Ježibaba in vidi, da so konji vsi tu, mu reče: „Dobro si pasel konje, nobenega ne manjka!“ Vzame bič in začne tepsti konje, posebno pa suhega, da mu je viselo meso s kosti. Mladeniču se smili konj, ker ga je topla najhujše in je bil najbolj suh. Ježibaba pa vzame neko mazilo, namaže konje in drugi dan so bili zdravi, kakor prej.

Nastopnega dne izroči Ježibaba mladeniču zopet dvanajst konj, dá mu kos kruha in mu zapove, naj ga sne na paši. On pa

zdrobi kruh, ko pride na pašo in ga potepta z nogami. Ali vse mu ni pomaglo nič, tako lačen postane, da si poišče drobtine in jih pojé s prstjo, — tako lakoto je bila poslala Ježibaba nad njega. Kmalu zaspi, konji se razkrope; ko se zbudi, ni bilo videti nobe-nega več. Začne tožiti, spomni se volka in potegne njegov krempelj iz žepa. Volk priteče in reče: „Ne toži, pomorem ti!“ Zatuli in od vseh strani priteko volkovi v polnih trumah. Ko zvedo, kaj je treba, se razkrope na vse strani za konji. Ko jih najdejo, pri-meta vsakega konja po dva volka za ušesa in ga priženeta k pastirju. Ta je bil kaj vesel in žene konje domov. Ko ga zagleda Ježibaba, reče mu zopet: „Dobro si pasel konje, vse si prignal domov.“ Konje pa pretepe z bičem še huje nego prvi dan, potem jim namaže rane, da so ozdravile do dne.

Tretji dan pošlje Ježibaba mladeniča zadnjikrat na pašo; tudi zdaj mu da kos kruha in zapove, naj ga ne meče proč, ampak naj ga sne. Komaj pa pride na pašo, zakoplje kruh tako globoko, kolikor le more. Ali lakota ga prime zopet, da ga mora izkopati in pojesti. Zaspi. Ko se zbudi, ni

bilo več konj; bili so se poskrili v morje, ker so se bali, da bi jih tepla zopet Ježibaba, ko bi jih našel mladenič. Tega mladenič ni vedel; od raka ni upal mnogo pomoči. Zato toži še bolje, vendar se spomni raka in potegne njegovo nogo iz žepa. In glej, rak zamrgoli v vodi in vsi drugi raki priplavajo, poiščejo konje in jih ščipljejo tako dolgo, da priteko k pastirju. Neskončno vesel jih žene mladenič domov. — Ježibaba ga je že čakala. Še strašnejše pa bñje konje, da so se dali najti, na to jim pa pomaže zopet rane.

Drugo jutro vpraša Ježibaba mladeniča, kako plačilo hoče. On jej odgovori, kakor mu je bil svetoval brat njegove žene. „D drugega ne zahtevam, kakor suhega konja izmed tvoje črede.“ — „To bi ne bilo lepo,“ reče Ježibaba, „ko bi ti ne dala boljšega plačila za tvojo službo. Najlepši konj naj bo tvoj!“ On pa odvrne: „Nočem drugega kakor suhega.“ „Zakaj pa hočeš ravno tega?“ vpraša babura, da bi zvedela njegovo skrivnost. — „Smili se mi,“ odgovori pametno, „ker bñješ ravno tega vedno najhujše.“ — „Dobro,“ reče Ježibaba zvito, skoraj bi ga bila nadmodrila, „pa naj bo tvoj, ali onega

debelega konja ti podarim še povrhu; suhi bi te ne prinesel domov.“ On sede na tolstega konja, suhega pa vodi poleg sebe.

Ko pride do vrat, zašepeta suhi konj mladeniču: „Hitro skoči náme, če ne, ti gre za glavo.“ Mladenič, skoči nanj in debeli konj zavpije: „To ti je svetoval sam vrag!“ odtrga se pa zdirja v hlev nazaj. — „Glej,“ reče suhi konj, „ko bi bil ostal na debelem konju, vrgel bi te bil med vratmi kvišku in razbil bi si bil glavo. Sedaj bi bil mrtev.“

Srečno prideta do palače z zlato streho. Ko ju zagledata golobici, sestrici, letita jima nasproti in letati veseli okolo nju. Ko prideta v hlev, pozdravi ju konj v hlevu: „Dobro došla, sedaj zmagamo! Počivajta tri dni, potem pa, hajd nad zmaja!“

Tako se zgodi. Četrti dan sede mladenič na suhega konja. Bil si je pomogel tako, da so mu letele iskre iz oči in iz nozder. Tekel je ž njim še hitrejše, kakor leté orel, puščica in veter, kmalu sta bila v zmajevem gradu. Zmaja ni bilo doma. Mladenič vjame golobico. Zmaj pride domov, izve, kaj se je zgodilo in dirja za bežecima. Ravno je hotel zgrabiti mladeniča, ki je bil pridirjal že med vrata svojega gradu, kar ga brcne konj z

zadnjima nogama tako hudo, da pade zmaj brez zavesti na tla. Hitro skoči mladenič s konja, potegne meč iz nožnice, pa mu odseka glavo za glavo. Zmaj se valja v svoji krvi, ne zbudi se več v življenje. Suhi konj in drugi konj iz hleva, ki je bil priskakal, pa poklekmeta pred mladeniča in ga prosita, naj odseka glavi tudi njima. Mladenič se ustraši. „Kako bi mogel to? Kako bi vama, svojima dobrotnikoma, plačal tako! Tega nočem na svojo vest!“ Ali onadva ne je njata prositi in pravita, da bo to le njima na dobro. Zato jima odseka glavi in — glej, dva lepa princa stojita pred njim. Ta dva vzameta golobici, katera ste jima bili sedli na ramo, pobožata ju, poljubita ju in mladenič stori isto svoji golobici in naenkrat so dobile golobice človeško podobo za vselej nazaj, pred njimi stoje tri lepe princesinje, najlepša pa je mladeničeva žena.

Veselja ni bilo ne konca, ne kraja. Črez nekaj časa se pa poslovita princa, da bi šla po svetu iskat slave in časti. Sestri pa ostajeta pri svoji omoženi sestri, da bi ji pomagale, kjer bi bilo treba. Trgovčiču ni manjkalo drugega, kakor matere. Pa tudi ta želja se mu izpolni. Nekega dne se pripelje nje-

gova mati v kočiji s štirimi belimi konji. To je bil storil čarovnik z dolgim nosom. Stanovitnost trgovčičeva ga je bila ganila, ko je bil izvedel o tem; saj je imel dobro srce, akoravno je bil strašen v svoji jezi. Kdor išče sreče, najde jo. Le pazi naj vsak, da je ne izgubi.

Trije zlati lasje Deda Vseveda.

Češka.

Bilo — ne bilo: Bil je enkrat kralj. Rad se je potikal po gozdih za zverinami. Nekega dne goni jelene tako dolgo, da se izgubi. Bil je sam, pride noč; vesel je, da najde kočjo. Tu je stanoval ogljar. Kralj ga vpraša, ali bi mu hotel pokazati pot iz gozda na cesto, dobro bi mu plačal. „I rad bi vam jo pokazal,“ reče ogljar „a žena je bolna, ne morem od doma. Toda kam hočete ponoči? Lezite v hiši na seno, jutri zgodaj vas pa peljem na cesto.“ — Kmalu potem narodi se ogljarju sin. Kralj je ležal v hiši, ni mogel zaspati. O polnoči zapazi spodaj v izbi svetlobo. Pogleda skozi luknjo v stropu in gleda: Ogljar je spal, žena je ležala v omedlevici, poleg deteta so pa stale tri stare

ženice, belo oblečene; vsaka je imela v roki gorečo svečo. Prva reče: „Jaz dajem temu detetu, da pride v velike nevarnosti.“ — Druga reče: „Jaz mu pa dajem, da jih premaga vse in naj dolgo živi!“ — Tretja pa: „Jaz mu dajem za ženo hčerko, katera se je rodila danes kralju, ki tu zgoraj leži na senu.“ Nato ugasnejo ženice sveče, vse postane tiho. Bile so Sojenice.

Kralju je bilo, kakor bi mu bil kdo porinil meč v prsi. Do jutra ne zatisne očesa; premišljuje kaj in kako, da bi se ne zgodilo, kar je slišal. Ko se zdani, začne plakati dete. Ogljar vstane, pa vidi, da mu je zaspala žena za večnost. „Oh, uboga sirota,“ toži, „kaj počnem sedaj s teboj?“ „Daj mi otroka,“ reče kralj. „Jaz bom skrbel za njega, da mu bo dobro; tebi pa dam denarja toliko, da ti ne bo treba do smrti kuhati oglja.“

Ogljar je bil zadovoljen in kralj mu obljubi, da bo poslal po dete.

Ko pride do svojega gradu, mu povedo z velikim veseljem, da se mu je rodila ponoči krasna hči. Bilo je ravno to noč, ko je videl sam tri Sojenice. Kralju se pomračilo čelo, pokliče svojega služabnika ter mu reče:

„Pojdi tja v gozd; v koči stanuje ogljar; daj mu ta denar, on ti bo pa dal malo dete. Vzemi dete in utopi ga na potu nazaj. Ako ga ne utopiš, boš sam pil vodo!“ — Služabnik gre, dene dete v košek in ko pride do reke, vrže ga s koškom v vodo. — „Lahko noč, neznaní zet!“ reče kralj, ko mu pove služabnik, kaj je storil. Kralj je mislil, da se je utopilo dete, ali ni se utopilo. Plavalo je v košku po vodi, kakor bi ga kdo zibal, in spalo je, kakor bi mu mati popevala. Priplava do kočé nekega ribiča. Ribič je sedel na bregu, delal je mreže. Zagleda plavati nekaj po reki, skoči v čoln in potegne dete v košku na suho. Prinese ga svoji ženi in reče: „Vedno si hotelá imeti otroka; tu ga imaš: prinesla ga je nama voda.“

Reka teče, leta minejo, dete postane krasen mladenič, da mu daleč okoli ni bilo enakega.

Imenovali so ga Plavačka, ker je priplaval po vodi.

Nekdaj poleti se zgodi, da je jahal tod kralj sam. Bilo je soparno, bil je žejen; zato gre k ribiču, da bi mu dali studene vode. Ko mu prinese Plavaček vode, zagleda se kralj vanj. „Lepega mladeniča imaš, ribič,“

reče, „ali je to tvoj sin?“ — „Je, pa tudi ni“ odgovori ribič; „ravno je tega dvajset let, kar je priplaval po reki v košku kot malo dete; odredili smo si ga.“ — Kralj obledi kakor stena; videl je, da je tisti, katerega je bil dal utopiti. Ali hitro se zbere, skoči s konja in pravi: „Treba mi je posla v moj grad, nikogar nimam seboj, ali more iti ta mladenič tja?“ — Vaša kraljeva milost zapoveduje, mladenič pojde,“ reče ribič. Kralj sede in napiše svoji ženi-kraljici list: „Mladeniča, ki ti ga pošiljam, daj takoj zabosti z mečem. Moj sovražnik je. Ko pridem domov, naj bo storjeno. Taka je moja volja.“ Zloži pismo, ga zapečati in pritisne svoj prstan nanj.

Plavaček se odpravi s pismom nemudoma na pot. Moral je skozi velik gozd. Predno pomisli, pride s pota in se izgubi. Hodi iz hoste v hosto, kar se začne delati noč. Sreča staro ženico: „Kam pa, Plavaček, kam pa?“ — „S pismom grem v kraljevi grad; izgubil sem se. Mati, bi mi ne mogli povedati, kod pridem na cesto?“ — „Danes tako ne prideš več tja, tema je,“ reče starka; „ostani pri meni čez noč; saj ne boš pri tujih ljudeh, tvoja botra sem.“ — Mladenič

jo uboga; komaj sta bila šla nekoliko korakov, zagledata pred seboj lepo hišico, kakor bi bila zrasla iz tal. Ponoči, ko je spal Plavaček, potegne mu starka pismo iz žepa in mu dene v žep drugo, v katerem je bilo zapisano: „Mladeniča, katerega ti pošiljam, daj poročiti takoj z najino hčerko; ta je moj zet. Ko pridem domov, naj bo storjeno. Taka je moja volja.“

Ko prečita kraljica pismo, reče hitro pripraviti svatbo. Obe, kraljica in kraljičina se niste mogli nagledati ženina, tako ljubjima je bil, zato so brž oženili Plavačka s kraljičino.

Čez nekoliko dni se vrne kralj domov. Ko pride in vidi, kaj se je zgodilo, razsrdi se nad kraljico, da je to storila. „Saj si mi ukazal sam, naj ga dam poročiti z najino hčerjo, predno se vrneš!“ odgovori mu kraljica in mu dá pismo. Kralj vzame pismo, ogleduje pisavo, pečat, papir, — vse je bilo njegovo. Pokliče zeta in ga vpraša, kaj in kako, kod je hodil? Plavaček pove, kod je hodil, da se je izgubil v gozdu in prenočil pri svoji stari botri. — „Kakšna je pa bila?“ — „Taka in taka.“ — Kralj spozna iz njegovih besed, da je to žena ista, katera je bila

prisodila pred dvajsetimi leti njegovo hčer ogljarjevemu sinu. Misli, misli, pa reče: „Kar se je zgodilo, se ne dá premeniti, ali tako ne moreš biti moj zet. Ako hočeš imeti mojo hčer, moraš ji prinesiti tri zlate lase Deda Vseveda.“ Mislil je, da se tako svojega neljubega zeta najlažje iznebi.

Plavaček se poslovi od svoje neveste in gre — kod in kam? ne vem; ali ker mu je bila Sojenica botra, našel je lahko prayo pot. Gre dolgo in daleč, čez gore in doline, čez vode in brodove, pa pride k črnemu morju. Tu zagleda čoln in v njem brodnika. „Pozdravi te Gospod Bog, stari brodnik!“ — „Daj to Gospod Bog, mladi popotnik, kam pa?“ — „K Dedu Vsevedu po tri zlate lase.“ — „Hoho, takega posla že davno čakam. Dvajset let že prevažam ljudi, ali nihče me ne osvobodi. Ako mi obljubiš, da boš vprašal Deda Vseveda, kdaj bo de konec mojega dela, prepeljem te.“ Plavačak mu obljubi to in brodnik ga pelje na oni kraj. -

Potem pride v veliko mesto, a bilo je vse žalostno. Pred mestom sreča starca; v roki ima palico in komaj leze. „Pozdravi te Gospod Bog, starček!“ — „Gospod Bog daj, mladenič! kam pa greš?“ — „K Dedu Vse-

vedu po tri zlate lase!“ — „Aj, aj, takega posla čakam že dolgo; takoj te moram peljati k našemu kralju.“ — Ko prideta tja, reče kralj: „Slišim, da greš k Dedu Vsevedu. Imeli smo tu jablan, nosila je jabolka. Kadar je kdo snedel jabolko, pa če je bil že tudi nad grobom, omladel je in postal je kakor mladenič. Od dvajset let sem pa ne nosi jablan več nobenega sadu. Ako mi obljubiš, da vprašaš Deda Vseveda, je li za nas še kaka pomoč, plačam te kraljevo.“ — Plavaček obljubi in kralj ga izpusti milostljivo.

Potem pride v drugo veliko mesto. Bila je tu pomrla že skoro polovica ljudi. Ne daleč od mesta je zakopaval sin svojega mrtvega očeta, solze kakor grah so mu padle z lic. „Pozdravi te Gospod Bog, žalostni pogrebec!“ reče Plavaček. — „Gospod Bog daj, dobri popotnik! Kam pa greš?“ — „K Dedu Vsevedu po tri zlate lase.“ — „K Dedu Vsevedu? Škoda, da nisi prišel prej. Naš kralj čaka že dolgo takega posla; moram te peljati k njemu.“ Ko prideta tja, reče kralj: „Čujem, da greš k Dedu Vsevedu. Imeli smo tu studenec, tekla je iz njega živa voda. Kdor se je napil, pa naj bi bil že umiral, koj je ozdravel, in ko bi bil že mrtev,

pa bi ga pokropili s to vodo, takoj bi vstal in hodil. Ali dvajset let je že, kar se je posušila voda. Ako mi obljubiš, da vprašaš Deda Vseveda, ali je še kaka pomoč za nas, kraljevo te plačam.“ — Plavaček obljubi in kralj ga izpusti milostivo.

Potem ide dolgo in daleč po črnem gozdu. Sredi gozda zagleda veliko zeleno trato, polno krasnih cvetic. Na trati pa zlat grad. Bil je grad Deda Vseveda; bliskal se je, kakor bi gorel. Plavaček gre v grad, ali ne najde nikogar; le v nekem kotu staro ženico; sedela je in predla. „Pozdravljam te, Plavaček; veselim se, da te zopet vidim.“ Bila je njegova botra, pri kateri je bil ostal čez noč, ko je nosil pismo. „Kaj te je pa prineslo sem?“ — „Kralj pravi, da če hočem biti njegov zet, moram mu prinesiti tri zlate lase Deda Vseveda.“ — Starka se nasmeje pa reče: „Ded Vseved je moj sin, jasno Solnce. Zjutraj je fantič, opoldne mož, zvečer pa starec. Jaz ti preskrbim tri zlate lase z glave njegove, da ne bom zastonj tvoja botra. Toda tak, kakršen si, ne moreš ostati tu. Moj sin je sicer dobra duša, a kadar pride zvečer lačen domov, moglo bi se zgoditi, da te speče in za večerjo pojé. Tu je

prazna kad, poveznem jo nate.* — Plavaček jo prosi še, naj bi vprašala Deda Vseveda za tri reči, katere je bil obljubil na potu, da bo prinesel odgovor. — „Bom že vprašala,“ reče starka; „pazi, kaj poreče.“

Naenkrat zahruje zunaj veter; skozi zapadno okno prileti Solnce, starček z zlato glavo. „Duham, duham človečino!“ zavpije; „nekoga imaš tu, mati?“ — „Zvezda dnevna! koga bi pa mogla imeti tu, da bi ga ti ne videl? Ali taka je: ves dan letaš po božjem svetu; tam se naduhaš človečine; ni čudo, da jo še duhaš, ko prideš zvečer domov.“ Starček ne reče nič na to, ampak sede k večerji.

Po večerji položi svojo zlato glavo starki v naročje in zadremlje. Ko vidi starka, da je že zaspal, vtrga mu en zlat las in ga vrže na zemljo — las zazvoni kakor struna. „Kaj hočeš, mati?“ vpraša starec. — „Nič, sinko, nič! dremala sem in imela sem čudne sanje.“ — „Kaj se ti je pa sanjalo?“ — „Sanjalo se mi je o nekem mestu. Imeli so tam studenec žive vode: kdor se je je napil, je ozdravel; pa če bi bil umrl, in bi ga bili poškopili s to vodo, oživel bi. Dvajset let sem pa voda ne teče več; ali je kaka po“

moč, da bi tekla zopet?“ — „Lahko je pomoč! V studencu na izvirku sedi žaba, ki ne daje vodi teči; ako ubijejo žabo in studenec očistijo, poteče voda kakor prej.“

Ko starček zopet zaspi, utrga mu starka drugi las in ga vrže na tla. „Kaj ti je, mati?“ — „Nič, sinko, nič! dremala sem in čudno sanjala. Bila sem v mestu. Imeli so tam jablan, rodila je jabolka: kdor se je postaral, pa je snedel jabolko, omladel je. A od dvajset let sem ne rodi več sadu: ali je kaka pomoč?“ — „Lahka je pomoč. Pod jablano leži gad, vso moč ji jemlje. Če ga ubijejo in jablan presade, rodila bo kakor prej.“

Starček zaspi zopet in starka mu utrga tretji las. „Kaj me ne puščaš spati, mati?“ reče starec in hoče vstati. — „Leži, sinko, leži! ne huduj se, nisem te zbudila rada. Ali zadremala sem in sanjala sem zopet čudne sanje. Sanjalo se mi je o brodniku na črnem morju. Dvajset let že prevaža ljudi, pa ga nihče ne osvobodi. Kdaj bo konec njegovega dela?“ — „Neumne matere sin je! ako da drugemu veslo v roke in skoči sam na breg, bode ta brodnik. No, sedaj pusti me v miru: zjutraj moram zgodaj vstati, da grem sušit solze, katere toči kraljeva hči

vsako noč za svojega moža, ogljarjevega sina, katerega je poslal kralj po moje tri zlate lase.“

Za rano zabuči zunaj veter, v naročju svoje matere zbudi se namesto starčka krasno zlatolaso dete, božje Solnčice. „Z Bogom,“ reče svoji materi, pa zleti skozi vzhodno okno ven. Starka pa odvezne kad in reče Plavačku: „Tu imaš tri zlate lase, kaj je pa rekel Ded Vseved na tri vprašanja, to že tako veš. Pojdi z Bogom! Več me ne boš videl, saj tega ne potrebuješ več.“ Plavaček se zahvali starki prav lepo in odide.

Ko pride do prvega mesta, vpraša ga kralj, kako novico prinaša. — „Dobro!“ reče Plavaček, „dajte očistiti studenec in ubiti žabo, katera sedi na izvirku, pa vam bo tekla voda kakor prej.“ — Kralj ukaže hitro storiti tako in ko vidi, da teče voda zopet s polno močjo, podari Plavačku dvanajst konj belih kakor labudi in na njih toliko zlata in srebra in dragega kamenja, kolikor so mogli nositi.

Ko pride do drugega mesta, vpraša ga kralj, kakšno novico prinaša. — „Dobro!“ reče Plavaček, „pustite izkopati jablan; na korenu najdete gada, tega ubijte; potem usa-

dite jablan drugam in rodila vam bo sad kakor prej.“ Kralj ukaže storiti to in jablan se odene ponoči s cvetjem, kakor bi jo bilo posuli z rožami. Kralj je bil tega zelo vesel in podari Plavačku dvanajst konj vrancev, črnih kakor krokarji, in na njih toliko bogastva, kolikor so ga mogli nositi.

Plavaček gre dalje. Ko pride do črnega morja, vpraša ga brodnik, ali je zvedel, kdaj bo osvobojen. „Zvedel sem,“ reče Plavaček, „ali pelji me prej na ono stran, pa ti povem.“ — Brodnik se obotavlja sicer, ko pa vidi, da mu druge pomoči ni, prepelje čez morje njega in njegovih štiriindvajset konj. „Ako boš sedaj prevažal koga,“ reče Plavaček, daj mu veslo v roke in skoči na breg, pa bode ta brodnik mesto tebe.

— Kralj ni hotel verjeti svojim očem, ko mu prinese Plavaček tri zlate lase Deda Vseveda, hči njegova pa plaka, ne od žalosti, ampak od veselja, da se je vrnil zopet. „Kje si pa dobil te konje in toliko bogastva? vpraša ga kralj. — „Prislužil sem si vse to,“ reče Plavaček in pove, kako je pomogel temu kralju do jabolk, katera delajo iz starih l udi mlade, drugemu kralju pa do žive vode, katera ozdravlja bolne in oživlja mrtve. —

„Mladeča jabolka, živa voda!“ pravi kralj na tihem; ko bi snedel jabolko, omladel bi, in ko bi umrl, ta voda bi me oživila.“ Hitro se odpravi na pot po mladeča jabolka in po žive vode — a ni se še vrnil.

Tako je postal ogljarjev sin zet kraljev, kakor je bila prisodila Sojenica, kralj — pa prevaža še veliko ljudi čez črno morje!

